T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HAYVAN DESTEKLİ TEDAVİ VE AKTİVİTELERİN OTİZMLİ BİREYLERİN EĞİTİM SÜREÇLERİNE ETKİSİ HAKKINDA UZMAN GÖRÜŞLERİ

Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI

Çankırı – 2023

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HAYVAN DESTEKLİ TEDAVİ VE AKTİVİTELERİN OTİZMLİ BİREYLERİN EĞİTİM SÜREÇLERİNE ETKİSİ HAKKINDA UZMAN GÖRÜŞLERİ

Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU

ORCID:10456973

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI

Çankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ i
TEZ KABUL VE ONAY ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR vi
TABLO LİSTESİ vii

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem durumu 1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 4
1.3. Problem Cümlesi 4
1.4. Alt Problemler 4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar 5
1.6. Tanımlar 5

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTARETÜR TARAMASI 7

2.1. Hayvan Destekli Tedavi ve Aktiviteler 7
2.2. Hayvan Destekli Tedavilerin Tarihçesi 8
2.3. Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelerin Kullanım Alanları 10
2.4. Hayvan Destekli Terapilerle Yapılan Araştırmalar 12
2.5. Otizm Spektrum Bozukluğunun Tarihi 19
2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu 20

3. YÖNTEM 23

3.1. Araştırmanın Modeli 23
3.2. Çalışma grubu 23
3.3. Verileri Toplama Aracı 24
3.4. Verilerin çözümlenmesi 25

4. BULGULAR VE YORUMLAR 26

4.1. 1.Alt probleme ilişkin bulgular 26
4.2. 2. Alt probleme ilişkin bulgular. 27
4.3. 3. Alt probleme ilişkin bulgular. 30
4.4. 4.Alt probleme ilişkin bulgular. 31
4.5. 5.Alt probleme ilişkin bulgular. 34
4.6. 6.Alt probleme ilişkin bulgular. 36

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER 38

5.1. Öneriler 40
EK-1. Görüşme Formu 47
EK2: Etik kurul raporu 49
EK3: Öz Geçmiş 50

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelerin Otizmli Bireylerin Eğitim Süreçlerine Etkisi Hakkında Uzman Görüşleri* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

13 /06 / 2023

İmza

Nagihan Çay Demircioğlu

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Nagihan Çay Demircioğlu tarafından hazırlanan *Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelerin Otizmli Bireylerin Eğitim Süreçlerine Etkisi Hakkında Uzman Görüşleri* başlıklı bu çalışma, *13.01.2023* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Eğitim Bilimleri ve Öğretimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Emine Ümran ÖRSÇELİK	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvan Ad SOYAD

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması ve yürütülmesinde yardımlarını esirgemeyen görüş ve eleştirileriyle beni yönlendiren, rehberliğini, esirgemeyen tez danışmanım *Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI* ve *Prof. Dr. Emine Ümran ÖRSÇELİK'* e teşekkürlerimi sunarım. Yaptığım görüşmelerde bana değerli zamanını ayırarak bilgilerini paylaşan değerli uzmanlarımıza ve yüksek lisans ders dönemi boyunca yanımızda olan ders hocalarımıza çok teşekkür ederim. Çalışma sürecim boyunca desteğini esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

…./…./ 201..

Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU

ÖZET

Tezin Başlığı : Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelerin Otizmli Bireylerin Eğitim Süreçlerine Etkisi Hakkında Uzman Görüşleri
Tezin Yazarı : Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU
Danışman : Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Tezin Türü : Yüksek Lisan
Kabul Tarihi : 13/01/2023

Bu araştırmanın amacı, hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkisi hakkına uzman görüşlerinin alınmasıdır. Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkisi hakkında uzmanların görüşlerini alan bir çalışma bulunamamıştır. Bu kapsamda çalıma grubu olarak Türkiye'de bu konuda çalışma yapan 7 uzmanın görüşleri alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler deşifre edilerek içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim ortamlarına girmesinin bireylere fayda sağlayacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu araştırmada hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin yapılması için özel merkezler kurulması ve bu merkezlerin yetkili kişiler tarafından kontrol edilmesi gerektiği, bireylerde hayvan destekli tedavi ve aktivitelere başlanmadan önce terapi alacak danışanın iyi analiz edilerek ona göre hayvan ve kazanım belirlenmesi gerektiği ve Türkiye'de bu uygulamaların gelişmesi için tanımının doğru bir şekilde yapılarak ilk önce pilot bölgelerde uygulamaya geçilmesi gerektiği sonucuna da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan destekli tedavi, hayvan destekli aktivite, hayvan destekli eğitim, otizm spektrum bozukluğu

ABSTRACT

Thesis Title: Expert Opinions on the Effects of Animal Assisted Treatment and Activities on the Education Process of Individuals with Autism

Author: Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Süheyla BOZKURT

Department: Department of Educational Sciences

Thesis Type: Master's Thesis

Date: 13/01/2023

The aim of this research is to get expert opinions on the effect of animal-assisted therapy and activities on the education processes of individuals with autism. In Turkey, there is no study that takes the opinions of experts about the effect of animal-assisted therapy and activities on the education processes of individuals with autism. In this context, the opinions of 7 experts working on this subject in Turkey were taken as a working group. In the study, a semi-structured interview form prepared by the researcher was used by using the qualitative research method. The data obtained as a result of the interviews were deciphered and content analysis was carried out. As a result of the research, it was concluded that the introduction of animal-assisted therapy and activities into educational environments of individuals with autism would benefit individuals. Special centers should be established for animal-assisted treatment and activities and these centers should be controlled by authorized persons. Before starting animal-assisted treatment and activities in individuals, the client who will receive therapy should be well analyzed and the animal and gain should be determined accordingly. In order for these practices to develop in Turkey, it is necessary to define them correctly and start implementation in pilot regions first.

Keywords: Animal assisted therapy, animal assisted activity, animal assisted education, autism spectrum disorder

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
HDT	Hayvan Destekli Tedavi
HDA	Hayvan Destekli Aktivite
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 2-1:Hayvan destekli tedavinin tarihsel süreci 9
Tablo 2-2: Hayvan destekli tedavinin kullanım alanları 11
Tablo 2-3: OSB olan bireylerin hayvanlarla etkileşimin faydaları 18
Tablo 2-4: Otizm yapısal özelikleri 22
Tablo 3-1:Görüşmeye katılan uzmanlar 24
Tablo 4-1:Katılımcıların Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelere karşı yaklaşımının 26
Tablo 4-2:Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar 28
Tablo 4-3:Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturabilir 30
Tablo 4-4:Otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşler 32
Tablo 4-5:Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasın da ne gibi zorluklar yaşanabilir 34
Tablo 4-6: Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılmasını gerekir 36

1. GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Hayvanlar, insanların yaşamında her zaman çeşitli roller üslenerek var olmuşlardır. Bu rollerden birisi de hayvanların, insan sağlığında tedavi süreçlerine eşlik etmesidir. Tarihsel olarak hayvanların tedavi süreçlerine dâhil edilmesinin eski çağlara kadar dayandığı bilinmektedir. Hayvanlar fiziksel ve psikolojik birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. Hayvanların tedavi süreçlerine dâhil edilmesi ilerleyen yıllarda "hayvan destekli tedavi" (HDT) ve "hayvan destekli aktivite" (HDA) olarak Delta Topluluğu tarafından adlandırılmıştır (Karayağız-Muslu ve Conk, 2011.

Hayvan destekli tedavi, bu alanda uzmanlaşmış kişiler tarafından tedavi sürecinin hedefleri doğrultusunda eğitim ve sağlık hizmetlerinin bilinçli bir şekilde, belli kriterlere sahip bir hayvanın terapötik sürecin içerisine dâhil edilmesidir. Hayvan destekli aktiviteler ise belli tedavi hedefleri olamayan gönüllülük esasına dayanan, yaşam kalitesini artırmak için yapılan aktivitelerdir (Kruger ve Sperell, 2006).

Hayvan destekli terapiler; otizm spektrum bozukluğu, konuşma ve dil bozuklukları, psikiyatri, geriatri ve çocuk rehabilitasyon programları dahil olmak üzere birçok farklı alanda kullanılmaktadır. Ayrıca engelli bireylerde eğitim ve rehabilitasyon programlarının etkinliğini artırmak için de hayvan destekli tedavi ve aktivitelerden yararlanılmaktadır (Anderson, Hayes ve Smith, 2019).

Hayvan destekli tedavi otizmli bireylerin tedavi süreçlerine de dahil edilmektedir. Otizm Amerikan Psikiyatri Derneği 'nin hazırladığı Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı DSM-5 genel gelişim bozukluğu rastlanmayan farklı bağlamlarda görülen sosyal iletişim ve etkileşimde kalıcı bozukluklar olan, sınırlı tekrarlayıcı davranış, ilgi ya da davranış örüntüleri gösteren ve bu belirtilerin günlük yaşam işlevlerini hem sınırlayıp hem bozan erken çocukluk döneminde ortaya çıkan bozukluk olarak tanımlamaktadır (APA, 2013). Otizm Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Yönetmeliğinde erken çocukluk döneminde ortaya çıkmaya başlayan sosyal iletişim ve etkileşim bozukluğu ile ilgi ve etkinliklerin belirgin sınırlılığı gibi özelliklerle kendini gösteren yaygın gelişimsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2020). Otizm Spektrum Bozukluğu sosyal etkileşim, iletişim, ince ve kaba motor becerilerde yetersizliklerle beraber, yaşamın erken dönemlerinde kendini

gösteren ve hayat boyu kişilerin yaşamını etkileyen nörogelişimsel bir bozukluktur (Akkuş ve diğerleri, 2018). Otizmin yıllar ilerledikçe artarak karşımıza çıkan bir rahatsızlık olmaya başlamıştır. Otizm görülme sıklığı 1985 yılında 2500 çocukta bir iken 2014'de 68 çocuktan bir tanesinde 2018' de 59 çocuktan bir tanesinde 2020'de her 54 çocuktan bir tanesinde otizm spektrum bozukluğu tanısı konmaktadır. Bugün doğan her 59 çocuktan bir tanesi otizm spektrum tanısı aldığı görülmektedir (Yazıcı, Akman ve Usta, 2020).

Giderek arttığı görülen otizmin henüz bir tedavisi yoktur. Buda alternatif tedavi yöntemlerinin kullanılmasına yol açmaktadır. Bu yöntemlerden biriside hayvan destekli tedavi yöntemidir. Otizmli bireylerde var olan yetersizliklerin tedavisinde birçok ülkede hayvan destekli tedavi yönteminden yararlanılmaktadır. Hayvan destekli tedavi yöntemi otizmli bireylerde kullanılmaya başlayan yeni yöntemler arasında yer almaktadır. Yeni fikirlere tanıyan ve kabul eden bir görüşe sahip olmak gerektiğinden hayvan destekli tedavi yönteminin otizmli bireylerde sağladığı yararlara dikkat çekerek bu yöntemin gelişmesi sağlanabilir.

Martin ve Farnum (2002) yılında yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocuklar ile birlikte yaptıkları deneyde çocukların karşısına konan top, doldurulmuş köpek ve canlı köpeğe karşı çocuklarda oluşan davranışları değerlendirmişlerdir. Yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların top ve canlı köpeğin aynısı olan dondurulmuş köpeğe göre canlı köpeğe daha fazla tepki verdiklerini görmüştür. Araştırma sonucunda yaygın gelişimsel bozukluğu olan bireylerde hayvan destekli tedavinin umut verici olduğunu sonucuna varmışlardır.

Calcerrada ve diğerleri (2021) köpek destekli terapi programlarının otizm spektrum bozukluğu olan yetişkinlerin fiziksel işlevleri ve iletişim becerileri üzerine etkilerini değerlendirmiştir. Araştırmaya 40 yaşından büyük, köpekten korkmayan, otizm spektrum bozukluğu teşhisi almış 12 deney 12 kontrol grubunun oluşturduğu toplam 24 kişiden oluşan araştırma grubu kurulmuştur. Uygulamayı gerçekleştirmek üzere hayvan destekli tedavi yapan bir fizyoterapist, bir sosyal bilim uzmanı, iki spor bilim uzmanı ve bir sosyal eğitimci bulunmaktaydı. Araştırma sonucunda hayvan destekli terapilerin otizm spektrum bozukluğu olan yetişkinlerde etkileşim ve iletişim becerilerinin artmasının yanında fiziksel işlevlerin artmasına ve düşme riskinin azalmasına yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır.

Maujean ve diğerleri (2015) hayvan destekli tedavi üzerine yapılan kontrollü randomize çalışmaları incelemişlerdir. Köpekle yapılan hayvan destekli terapilerde ciddi psikolojik rahatsızlıkları olan şizofreni hastaların hayatındaki negatif semptomların azalmasında katkı sağladığı dair net kanıtlar bulunmuştur. Çiftlik hayvanları ile yapılan hayvan destekli terapilerin psikiyatrik bozukluğu olan ve depresyon yaşayan kişilerde yararlı olduğu sonucuna varılmıştır. Atlarla yapılan terapilerde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sosyal duyarlılık üzerine yararlı etkileri olduğu görülmüştür.

Anderson ve diğerleri (2019) şiddetli konuşma gecikmesi olan bir çocuk ile hayvan destekli tedavinin seslendirme miktarı üzerindeki etkisini ve grup konuşması içerisindeki etkisini belirlemek için üniversiteye bağlı bir klinikte çalışmışlardır. Çalışmaya üç yaşında ki bir erkek çocuğunun çıkardığı spontan sesler ile hayvan destekli tedavi arasındaki etkileşimi araştırmışlardır. Çalışmaya Boomer isimli bir terapi köpeği eşlik etmiştir. Her oturum 30dk olarak ayarlanmıştır. Oturumlarda her 15 dakikada bir çıkardığı spontan sesler hesaplanmıştır. Sonuç olarak spontan sesler çıkarmada artış olmasıyla beraber gülme, göz teması, gibi iletişimsel davranışlarında artığını görmüşlerdir. Grup içindeki etkilerinde ilk 10dk ilgi varken daha sonra ilginin azaldığı görülürken çocuklarda grup içerisinde ki fiziksel aktivitelerin artığı görülmektedir.

Hayvan destekli tedaviler otizmli bireylerde etkileşim ve iletişim becerilerini geliştirmek için yeterli bir alternatif yöntem olabilir. Çünkü hayvanlar sosyal etkinlikleri kolaylaştırmada ve fiziksel faaliyetleri yürütmede güçlü bir motive edici olarak hareket eder. Bu yöntemi psikomotor ve sosyal hedeflere yönlendirmek sonucun hızlı ve kolay ulaşılmasını sağlayabilir. Hayvan destekli terapiler otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin yaşam kalitesini etkileyen semptomların azaltılmasında ve kişilerin özerkliğini ile yaşam kalitelerinin artırılmasında etkili bir yöntem olarak kullanılabilir (Calcerrada ve diğerleri, 2021).

Türkiye'de de havyan destekli tedavi üzerine çalışmalar yapmıştır (Cevizci ve diğerleri,2009; Karayağız-Muslu ve Conk 2011; Özkul, 2014). Giderek HDT üzerine araştırmalar yoğunlaşmaktadır. Ülkemizde yapılan çalımalar genel yapı itibariyle derleme türündedir.

Bu çalışmada birçok ülkede kullanılan hayvan destekli terapi ve aktivite yönteminin otizmli bireylerin eğitim ortamlarına dahil edilerek bireylerde eğitim süreçlerine sağlayacağı yararların ve hayvan destekli terapi yönteminin eğitim ortamlarında ne tür riskler oluşturabileceği hakkında bu alanda çalışma yapmış uzmanlara sorarak konuya yönelik görüşleri ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan araştırmalar sonucunda yurt dışında birçok ülkede kullanılan hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin kullanımının birçok hastalığın tedavisinde fayda sağladığını göstermektedir (Serpell, 2006). Bu çalışmalardan birçoğu otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde yapılmakta ve olumlu gelişmeler gözlenmektedir. Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler ile yapılan çalışmalarda otizmli bireylerde rahatlama, sosyalleşme ve etkileşime girme gibi birçok davranışta değişiklikler yaşandığı gözlenmektedir. Bu rahatsızlıkta bireylerin sosyalleşmesi en önemli noktalardan birisidir (Anderson ve diğerleri, 2019).

Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktiviteler çok fazla bilinmemektedir. Birçok rahatsızlığın tedavisinde kullanılan hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar ve riskler hakkında bu konuda çalışmış olan uzmanlara sorarak bilgi sahibi olmak ve toplumun dikkatini çekmek amaçlanmıştır. Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkisi hakkında uzmanların görüşlerini alan bir çalışma bulunamamıştır. Araştırmamız sayesinde uzman kişilerin vereceği bilgilerle hayvan destekli tedavi ve aktiviteler hakkında toplumu bilinçlendirerek bu konuda yapılacak çalışmaların sayısının artacağı, düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Hayvan Destekli Tedavi ve Hayvan Destekli Aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkisi hakkında uzman görüşleri nasıldır?

1.4. Alt Problemler

Belirlenen problem doğrultusunda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkilerini ortaya çıkarmak için aşağıda belirlenen alt problemlere yanıt aranacaktır.

1. Uzmanların hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı yaklaşımları nasıldır?
2. Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar nelerdir?
3. Hayvan destekli aktiviteler ve tedaviler otizmli bireylerin eğitiminde nasıl kullanılır?
4. Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturabilir?
5. Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında ne gibi zorluklar yaşanabilir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar

1. Türkiye' de hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı deneyimi olan sınırlı uzman vardır. Bu araştırma kapsamında da belli bir kesimine ulaşılabilmiştir.
2. Araştırmamızda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin sadece otizmli bireylerin eğitim ortamlarına dahil edilmesi hakkında uzman görüşleri alınmıştır.

1.6. Tanımlar

Hayvan destekli tedavi: Hayvan destekli tedavi, bu alanda uzmanlaşmış kişiler tarafından tedavi sürecinin hedefleri doğrultusunda eğitim ve sağlık hizmetlerinin bilinçli bir şekilde, belli kriterlere sahip bir hayvanın terapötik sürecin içerisine dâhil edilmesidir (Kruger ve Sperell, 2006).

Hayvan destekli aktiviteler: Hayvan destekli aktiviteler, belli tedavi hedefleri olamayan gönüllülük esasına dayanan, yaşam kalitesini artırmak için yapılan aktivitelerdir (Kruger ve Sperell, 2006).

Hayvan destekli eğitim: Hayvan Destekli Eğitim, hayvanların düzenli ve özel eğitim süreçlerine katılımını içerir ve bireylerin mevcut sağlık durumunu ve iyilik halini geliştiren hayvan destekli müdahalelere uygundur. Hayvan destekli eğitim müdahaleleri, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için özel eğitim ve/veya sağlık uzmanları tarafından gerçekleştirilir (Winkle ve Linder, 2018).

Otizm spektrum bozukluğu: Otizm spektrum bozukluğu sosyal etkileşim, iletişim, ince ve kaba motor becerilerde yetersizliklerle beraber, yaşamın erken dönemlerinde

kendini gösteren ve yaşam boyu süren nörogelişimsel olarak görülen yaygın gelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTARETÜR TARAMASI

Bu bölümde araştırmanın önemli kavramları olan otizm spektruma bozukluğu, hayvan destekli tedavi, hayvan destekli aktivite ve hayvan destekli eğitimlerin tanımlamaları yapılmış ve araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Hayvan Destekli Tedavi ve Aktiviteler

İnsanlar ve hayvanların birbirleriyle etkileşimi geçmişten günümüze kadar karşılıklı olarak birçok alanda fayda sağlamıştır. Hayvanların insanlar tarafından terapötik sürece fayda sağlanması için kullanılması alanda farklı terimlerle adlandırılmaktadır. Bunların başında hayvan destekli müdahaleler bulunmaktadır. Hayvan destekli müdahaleler fiziksel, psikososyal ve bilişsel işlevselleriyle terapötik süreçlerde iyileştirmeyi kolaylaştırmak amacıyla kullanılmaktadır. Hayvan destekli müdahaleler; sağlık hizmetlerinde, eğitim ortamlarında ve insanlara hizmet eden kurumlarda genel olarak kendi alanında uzmanlaşmış, eğitim almış kişiler tarafından gönüllü olarak ya da ücret karşılığında gerçekleştirilmektedir. Hayvan destekli müdahaleler hizmet alan ve eşlik eden hayvanın oluşturduğu bir ekibi içerir. Hayvan destekli müdahaleler kendi arasında hayvan destekli aktiviteler, hayvan destekli terapiler ve hayvan destekli eğitimler olarak üçe ayrılır (Winkle ve Linder, 2018).

Hayvan destekli aktiviteler, insanlar ve hayvanların etkileşiminin sağlanmasıyla kişilerin yaşam kalitesini artırmak için genellikle gönüllüler tarafından yapılan aktivitelerdir. Hayvan destekli tedaviler ise önceden belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere hayvanların kasıtlı olarak tedavi planına dahil edilmesidir. Hayvan destekli tedaviler, kendi alanında lisans yapmış kişiler veya bir profesyonel yönlendirici tarafından resmi bir şekilde gerçekleşmektedir. Hayvan destekli aktiviteler genellikle gönüllüler tarafından yapılırken hayvan destekli tedaviler profesyonel kişiler tarafından yapılmaktadır. Hayvan destekli eğitimlerde insan ve hayvan etkileşimini gerçekleştirmeden önce belirlenen hedeflere ve ölçülecek sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak öğretim planları hazırlanır. Hayvan desteli eğitimler, profesyonel ve nitelikli bir şekilde çalışıldığında ortaya çıkar (Winkle ve Linder, 2018).

Hayvan destekli tedavilerin gerçekleşirken yaşanan insan ve hayvanın etkileşiminde ki süreç duygusal, psikolojik ve fiziksel olarak birçok farklı alanı etkilemektedir. Bu

yüzden hayvan destekli tedavilerde kullanılacak hayvanın etkileri kişiye göre değişmektedir. Hayvan destekli tedavilerde sürece eşlik etmesi için köpek, kedi, at, yunus balığı, domuz, çiftlik hayvanları, pet hayvanları gibi birçok farklı hayvan türünden yararlanılmaktadır. Hayvan destekli terapilerde kullanılacak hayvanları kendine özgü mizaçları vardır. Özellikle köpekler insanların sözel olmayan vücut dilini okur ve ona göre duygu alır verirler. Kediler dokunsal olarak insanlara yakınlığı bakımından etkileşimi artırmaktadır. Atlarında yapısal özellikleri bakımından fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel olumlu etkileri vardır. Atlarla yapılan terapiler hippoterapi olarak adlandırmaktadır (Luksaite ve diğerleri,2022)

Hayvan destekli tedavi, aktivite ve eğitimleri yaparken kullanılacak hayvanların eğitimi, izlenmesi, bakımı gibi tüm sorumluluklarından üslenen kişiler hayvan destek kuruludur. Hayvan destek kurulu hayvan destekli müdahalelerin diğer önemli ögelerinden birisidir.

2.2. Hayvan Destekli Tedavilerin Tarihçesi

Evrendeki tüm varlıklar birbirleriyle sürekli bir etkileşim içerisindedir. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki bu etkileşim ise yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. İlk çağlarda mağaralara çizilen resimlerde insan ve hayvan figürleri birlikte çizilmiştir. Bu resimlerden yola çıkarak ilk insanların da hayvanlardan etkilendiği ve belli bir etkileşime girdiği görülmektedir. Daha sonraları toplumlarda farklı inanç sistemlerinin hâkim olmaya başlamıştır. Bazı inanışlara göre ölen insanların diğer alemde hayvanlarıyla beraber yaşayacaklarına inandıklarından öldükten sonra evcil hayvanlarını da yanlarına gömüşlerdir (İncazlı ve diğerleri, 2018).

Animist inancında avlanarak öldürülen hayvanlar ve katledilen insanların ruhlarının çeşitli şekillere girerek kişilerde, ruhsal sıkıntılar oluşturmakla beraber, öldürenlere ve çevresindekilere zarar vereceğine, inandıklarından doyalı canlı veya cansız her türlü hayvana saygı duymuşlardır. Şamanizm inancında da hayvanların koruyucu ruh olarak derin bir yerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca insanların eskiden Mısır'da tanrı ve tanrıça olarak inandıkları hayvan başlı şematik görüntüler de bulunmuştur. İnançlar dışında hayvanların özellikle köpeklerin ve yılanların insan sağlığı tedavisinde önemli olduğunu anlatan mitolojik kökenli anlatılar da hayvanlara ayrı bir önem verilmelerine sebep olmuştur (Serpell, 2006).

17.yüzyılın başlarına gelindiğinde ise hayvanlar zihinsel engeli olan bireylerin sosyalleştirme becerilerini geliştirmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (Karayağız- Muslu ve Conk, 2011). Daha sonra hayvan destekli tedaviler üzerine yapılan çalışmalar ivme kazanmıştır. Bu çalışmalar tarihsel sırasıyla aşağıdaki tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Hayvan destekli tedavinin tarihsel süreci

Tarih	Yapılan Çalışmalar
9.yy	Belçika'da hayvanlar tedavi süreçlerine dâhil edilmeye başlandı.
1830	İngiliz komiser akıl hastaları için kurumların daha iyi şartlarda olası için kurumsal öneriler sundu.
1867	Batı Almanya'da epilepsi hastaların tedavisinde çiftlik hayvanlarından yararlandı.
1942	ABD ordusunun Hava Küvetlerinde bazı hastalar için çiftlik hayvanlarıyla çalışmayı dinlendirici olarak değerlendirdi.
1944	James Bossad evcil hayvanların yararlarını tartışarak '' Ruh Sağlığı'' dergisinde yayınladı.
1962	Psikolog olan Dr. Boris Levinson ergenlerin tedavi sürecine köpeği Jingler'i de dâhil ederek yardımcı terapi köpek olarak makale yayınladı.
1970	Psikiyatrist Michael McCulloch evcil hayvanları reçete etti.
	Terapi köpeği olan Skeezer Çocuk Psikiyatri Hastane'sinde kalıcı olarak ikamet etmeye başladı
1972	Dr. Boris Levinson psikologlar üzerine yaptığı araştırmada 435 psikoloğa yaptığı ankette 3/1'nin tedavide evcil hayvanları kullandığını saptadı.
1973	İnsancıl toplum evcil hayvanları huzur evlerinin programlarına dâhil etti.
1977	Dr. Dean Katcher ve yardımcısı Erika Friedmann evcil hayvanların hasta kişilerin kan değerleri üzerine etkilerini araştırmıştır.

(Morrison, 2007) kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 2.1 incelendiğinde zamanla hayvanların tedavi süreçlerine dahil edildiği görülmektedir. Daha sona hayvanların yararları araştırılarak dergi ve makalelerde yayınlanmaya başlamıştır. Hayvanlar giderek çeşitli kurumlarda hastalıkların tedavisine eşlik ederek yardımcı tedavi yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu gelişmelerden sonra 1980 yılında McCulloch, Bustad ve Katcher uluslararası kâr amacı gütmeyen insan ve hayvan bağlamına odaklı Delta Birliğini kurmuştur. Delta Birliği kurulduktan sonra hayvan destekli tedaviler ve hayvan destekli aktiviteler belli bir tanıma bağlamıştır. Daha sonraları hayvan destekli tedavi ve aktiviteler üzerine birçok farklı alanda çalışmalar yapılarak devam etmiştir ((Morrison ve diğerleri, 2007).

2.3. Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelerin Kullanım Alanları

Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler üzerine yapılan çalışmalar belli bir ivme kazanmış olsa da hala bir tedavi yöntemi olarak kendini kanıtlamaya ve güvenilirlik kazanmaya çalışmaktadır. Fakat hayvan destekli tedavi ve aktiviteler genel olarak psikolojik sorunların sebep olduğu hastalıklarda ve fiziksel olarak var olan rahatsızlıkların tedavisinde kullanıldığı ve etkili sonuçlar alındığı bilinmektedir (Serpell ve Kruger, 2016).

Hayvan destekli müdahaleler için belirlenen teknikler ve amaçlar bakımından bakıldığında terapistin görevi, terapötik sürece katılan danışan ile terapi hayvanı arasında ki iletişimi sağlamak için danışana terapi hayvanının soy ve geçmişi hakkında bilgi verir. Daha sonra danışan ve terapi hayvanı arasındaki ilişkiyi geliştirmek için süreç içerisinde ve sonrasında danışan ve terapi hayvanının etkileşimini teşvik eder. Danışanın terapi hayvanına komutlar vererek oyunlar oynamasını sağlayarak danışan ve terapi hayvanı arasındaki ilişkiyi doğaçlama olarak yorumlar. Terapist daha sonraki süreçlerde danışanın, terapi hayvanıyla ilgili hikayeler oluşturmasını ve canlandırmasını isteyerek danışan ile terapi hayvanı arasındaki ilişkiyi terapötik olarak yorumlar (O'Callaghan, 2008: Akt., Yanardağ, 2020).

Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler stresin neden olduğu kanser, kemoterapi ve hastane ortamında tedavi görmesi zorunlu olan kişilerde kullanılması sonucunda stresin azalmasında yardımcı olunduğu bilinmektedir. Ayrıca Alzheimer ve demans gibi hastalıkların tedavisine dâhil edildiğinde mutlu oldukları ve yemek yeme isteklerinde artış yaşandığı, duygu durumlarında iyileşmeler olduğu yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Cevizci ve diğerleri, 2009'a).

Hayvan destekli tedaviler, psikiyatri hastalarının tedavisinde kullanılan elektrokonvülsif yöntemi öncesinde kişilerde oluşan korku, depresyon gibi duyguların

azalıp azalmayacağını araştırılmış ve hastalarda korku ile kaygı düzeylerinde azalma olduğu tespit edilmiştir (Çakıcı ve Kök, 2019).

Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler gerçek ve gerçek dışı olguları birbirinden ayırmakta zorlanan şizofreni hastalarında yardımcı köpek terapileri ile tedaviye eşlik ederek fayda sağladı bilinmektedir. Şizofreni hastaları üzerine yapılan bir çalışmada on haftalık HDT seansları ile hastaların korku düzeylerinde belli bir iyileşme sağlandığı görülmüştür (Çakıcı ve Kök, 2019).

Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler yalnızlık hissini azaltmakta etkili bir yöntem olarak bilinmektedir. Calvert, 1989' da tarafından yapılan araştırmada hayvanlar ile etkileşimin yalnızlık duyguna etkisini araştırmak için evcil hayvanlarla etkileşime giren insanları incelemiş ve evcil hayvanlarla etkileşime giren bireylerin daha az yalnızlık duygusu hissettikleri görmüştür (Pamuk, 2015).

Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin kullanım alanlarına göre farklı birçok tedaviye eşlik ettikleri bilinmektedir. Yaygın olarak kullanıldığı tedavi yöntemleri tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2: Hayvan destekli tedavinin kullanım alanları

Psikolojik eğitim amaçlı
• Sosyalleşme yönü zayıf ya da gelişmemiş olan çocuklarda • Davranış bozukluklarında • Akademik başarısı düşük ve kendine güveni az olan çocuklarda
Psikiyatrik durumlarda
• Hafif ve orta dereceli otizm • Yaşlı bireylerde depresyon semptomlarının tedavisi ve önlenmesinde • Anksiyete
Saldırgan davranışların azalmasında
• Hapishanelerde • Mahkûmların olduğu akıl hastanelerinde • Islah evlerinde
Tıbbi müdahaleler
• Hastaların iyileşmesi döneminde • Arteryal hipertansiyon • Kardiyopatiler • Kronik kas ve sinir sistemi hastaları • Farklı motor bozuklukların tedavisi ve rehabilitasyonu

(Karayağız Muslu ve Conk, 2011) kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 2.2'ye bakıldığında hayvan destekli tedavi ve aktiviteler psikolojik eğitim amaçlı, psikiyatrik durumlarda, saldırgan davranışların azaltılması ve bazı tıbbi müdahalelerde kişilerin var olan sorunlarının azaltılmasında yardımcı tedavi yöntemi olarak yararlanılmaktadır.

Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin görüldüğü gibi birçok farklı alanda tedavi yöntemlerine dâhil edilmişlerdir. Yapılan çalışmalar sonucunda hayvan destekli tedavilerin tedavi süreçlerinde bazı hastalıklarda görülen iyileşmeler aşağıda verilmiştir (Cevizci ve diğerler,2009b**).**

- Öz güven artışı
- İletişim isteğinin artması
- Anksiyete ve depresyonun azalması
- Kan basıncında düşüş
- Operasyon geçiren hastalarda ağrı kesici kullanma ihtiyacının azalması
- İyileşmede gerekli motivasyonda artış
- Hastalar arası ve diğer kişilerle iletişim kurmada artış yaşanma

2.4. Hayvan Destekli Terapilerle Yapılan Araştırmalar

Martın ve Farrum (2002) yaşları üç ile on üç arasında zihinsel gelişim yaşı 2,5 ve 6,5 arasında olan on çocukla bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya katılan çocukların her birini zihinsel engelinin yanında bir gelişimsel bozukluğu vardır. Araştırmaya katılan çocukların sekiz tanesi erkek iki tanesi kızdır. Çalışmada her çocuk terapistle beraber 45 oturuma katılmıştır. Oturumlar günde üç defa toplam 15 hafta boyunca devam etmiştir. Çocuklar top, doldurulmuş köpek ve canlı köpekten oluşan üç koşulu da deneyimlemişlerdir. Her seans 15dakida sürmüştür. Bu seanslarda üç tane canlı köpek kullanılmıştır. Köpekler seanslar boyunca sosyal ve arkadaşçı davranışlar sergilemişlerdir. Çalışma, deneyimli terapistler tarafından gerçekleştirilmiştir. Çocukların seans boyunca etkileşimleri sözel ve davranışsal olarak analiz edilmiştir. Her iki kategorideki değişkenler daha önce bir pilot çalışmada değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler Harito T6-50 kullanılarak dört kodlayıcı tarafından video kasetleri analiz edilmiştir. Çocukların davranışlarının analiz edilmesi sonucu top ve doldurulmuş köpeğe göre canlı köpekte daha fazla odaklandıkları, güldükleri ve ödül verdikleri görülmüştür. Canlı köpeğe ilgi diğer nesnelere oranla daha fazla olmuştur.

Çocuklar canlı köpeği gördüklerinde el çırpma gibi mutluluk belirtisi olan hareketler sergilemişlerdir. Martın ve Farrum çalışma sonucunda hayvan destekli çalışmaların yaygın gelişimsel bozukluğu olan davranışlar üzerinde olumlu bir etki oluşturabileceğine dair bazı nicel göstergeler elde etmişlerdir.

Esteves ve Stokes (2008) çalışmalarında özel eğitim öğretmeni eşliğinde yapılan oturumlarda tek deneysel tasarım kullanılarak katılımcılar arasında tekrarlanan etkinliklerle bir köpeğin varlığının olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmışlardır. Katılımcılar beş ve dokuz yaşları arasında olan Kirstan, Georgie ve Oven adlarında ikisi erkek biri kız olmak üzere üç çocuktan oluşmaktaydı. Çocuklarda zekâ geriliği teşhisi ili birlikte ikisi down sendromlu birisi ise işitme engeli vardı. Yapılan çalışma yüksek lisans derecesine sahip bir özel eğitim öğretmeni tarafından yürütülmüştür. Çalışmada 18 aylık bir Alman çoban köpeği olan Arrow eşlik etmiştir. Arrow itaat ve köpek eğitimi almış, etkileşim konusunda bir yıldan fazla deneyime sahip bir köpektir. Çalışmada gözlemlenen sosyal davranışlar olumlu ve olumsuz, sözlü ve sözsüz etkileşimler şeklinde kategori edilerek ayrılmıştır. Seanslara her çocuk haftada beş gün sekiz dakika öğretmenleriyle beraber katılmışlardır. Her seans video kayıt altına almışlardır. Seanslar sonucunda olumlu başlangıçlarda ılımlı bir artış eğilimi görülmüştür. Öğretmene ve köpeğe yönelik sözlü ve sözsüz olmayan etkileşimlerde artış olduğunu ve olumlu etkileşimlerde %13 ,5 ten %22,5'e yükseldiği görülmüştür.

Kern, Garver, Mehta ve Trivedi (2011) otizmli çocuklara at terapilerinin etkisini araştırmıştır. Çalışmaya üç ile on iki yaşları arasında otizm spektrum bozukluğu olan ve CARS (Çocukluk Otizm Derecelendirme Ölçeği) puanı 30 olan ve daha önce at destekli faaliyetlere katılmamış olan yirmi dört katılımcı ile çalışmalarına başlamışlardır. Katılımcılardan yirmi tanesi altı aylık terapi sürecini tamamlamışlar. Terapötik sürüş programında OBS'li öğrencilere at veya midilli eşliğinde at yönetimi, atı fırçalama, dizginini ve eyerini takma gibi aktiviteler yapıldı. Çocukların atları sevmesine izin verilerek çocuklar ve at arasındaki bağı kuvvetlendirmişler. Çalışmada Spirit Horsa binicilik programı uygulanmıştır. Program sonucunda çocuklarda otizm semptomlarında azalma ve CARS puanlarında azalma olduğu görülmüştür. Ebeveynler tarafından yaşam kalitesi ölçüldüğünde iyileşme görülürken memnuniyet düzeyleri ise iyi ve çok iyi olarak ölçülmüştür. Çalışma sonucunda at destekli terapilerin OSB'li çocuklarda faydalı olacağını görmüşlerdir.

Gee, Harris ve Jahnson (2007) yaptıkları çalışmada iki terapi köpeği ile yaşları dört ile altı arasında olan 14 tane okul öncesi çocuktan oluşan grupla on tane kaba motor becerilerinin değerlendirilmesi incelemişlerdir. Bu on tane kaba motor becerilerini değerlendirme materyalleri; tünel, devrilme, emekleme, örgüler, engel parkuru, denge kirişi, uzun atlama, yüksek atlama, üssü ve yüksek atlama kazığından oluşuyordu. Çocuklar sınıf öğretmenleri tarafından dört kişilik gruplar halinde laboratuvara götürülerek 15 dakika geçirmişlerdir. Laboratuvara girmeden önce her çocuk grubu rastgele atanmıştır. Çocuklar köpekli ve köpeksiz ortamda motor becerileri denemişlerdir. Motor becerileri gerektiren görevlerin yerine getirmesi için Lavire, fırlatma, yakalama görevini yerine getirmede Nikki çocuklara eşlik etmiştir. Çalışmada iki yönlü bir karma model varyans analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda köpeğin varlığının motor becerilerin oluşumunda olumlu etkileri olduğunu göstermiştir.

Holm, Raird, Kim, Rajono, Silva, Podalinsky, Mazafsky ve Minshew (2004) yaptıkları çalışmada terapötik sürüş programlarının OSB'li çocuklarda etkisini araştırmışlardır. Araştırmada yaşları altı ve sekiz arasında olan OSB bozukluğu tanısı almış üç erkek çocuğun katılımı ile belirlenen hedef davranışları; ev, terapötik görüş merkezi ve toplumda incelenmiştir. Katılımcılara ailelerin seçtiği üç hedef davranış kazanım olarak belirlenmiştir. Katılımcı A sekiz yaşında otizmli bir erkek çocuğudur. Aileleri tarafından gerginliği azaltmak, yapışmayı azaltmak ve spontane iletişimi artırmak istiyorlardı. Katılımcı B ise altı yaşında otistik bir erkek çocuktu. Ebeveynler her iki eliyle yüzlerine vurmayı azaltma, her iki elle burnunu itme ve alkışlamayı azaltmak istiyorlardı. Katılımcı C altı yaşında otistik bir diğer erkek çocuktu. Ailesi tarafından ekolaliyi azaltma, yenmeyen nesneleri yeme isteğini azaltma ve üç veya daha fazla sözcük kullanarak sözlü taleplerine söylemesi hedeflenmiştir. Hedefler doğrultusunda her bir seans 45 dakika olarak belirlenmiştir. Evde ve toplulukta her davranışı için 112 saat haftada üç kez ebeveynler tarafından kontrol edildi. Katılımcı A için yüz kaslarını germe, sıkılaştırma, parmak şıklatma ve iletişimde seanslarda olumlu anlamda değişiklik vardı. Katılımcı A ile haftada bir kez seans yapılmıştır. Katılımcı B haftada üç kez yapılan seanslar sonucu ellerini yüzüne vurma, burnuna bastırma ve alkışlama gibi davranışlarda azalma olduğu görüldü. Katılımcı C ile haftada beş kez yapılan seanslarda ekolali değişikler olumlu yönde etkilenmiştir. Ağzına yenmeyen nesneleri

azına götürmede azalma ve üç veya daha fazla sözlü talepler oluşturmada olumlu artışlar olduğu belirlenmiştir.

Fung (2017) yaptığı çalışmada ilkokul çağında olan Leon ve William'a CAPT (köpek destekli tedavi) uyguladı. Leon on yaşında William ise sekiz yaşında bir çocuktu. Leon okuldaki çok amaçlı bir sınıfta kaydedilen 23 tane video ile oturumları gerçekleştirildi. On dört CAPT tedavi seansından sonra sosyal davranışları üç temel düzeyde ölçülmüştür. Tedavi sonrası üç seans ve üç takip seansı yapıldı. Seanslar haftada üç defa 20 dakika olarak CAPT programına dahil edildi. Tedaviler sabit bir yer, sabit bir zaman çizelgesi, yapılandırılmış organizasyon ve standart diologlarla 14 oturum olarak dört aşamada yapılandırılmıştır. Bu dört aşama terapist yardımıyla; çocuk-köpek ilişkisi, çocuk- köpek ilişkisini içeren beş seans, köpek varlığında çocuk-terapist varlığını içeren beş seans ve azalan köpek varlığı ile çocuk- terapist varlığını içeren seanslardan oluşuyordu. Her seans giriş, oyun süresi ve kapanış olarak üç bölüm halinde yapılandırılmıştır. Terapiye dokuz yaşında golden retriewer olan "Coco" terapiye eşlik etti. CART'nın etkisi dört aşamada sosyal davranışların sıklığının bir fonksiyonu olarak değerlendirildi. Bunlar sosyal davranışlar (SB), sosyal olmayan davranışlar (SB), sosyal sözsüz davranışlar (SNVB), sosyal sözlü davranışlar (SVB) olarak belirlendi. Tedavi sürecinde SB davranışlarda Leon %49,7'den %65'e yükselmiştir. William başlarında %23,7 olan tedavi %33,7'ye yükselmiştir. Tedavinin takibinde Leon'da gerileme görülürken William'da aynı seyirde devam etti. Tedavi sonrasında OSB'li iki çocuk olan Leon ve William gözlenmiştir. Sosyal davranışlar Leon ve William'da başta artığı daha sonra Leon azalma olurken William başlangıç aşamasından daha yüksek olmuştur. Leon ve William yapışkan davranışlarda Coco'nun etkisiyle azaldığı bulunmuştur. Sözel olmayan sosyal davranışlarda başlangıçtan beri artan bir eğilim vardı. İki çocukta da sözel dili daha fazla ortaya çıkardı. Çalışmanın sonucunda CAPS tedavisinin otizmli çocuklarda sosyal iletişim geliştirdi sonucuna varılmıştır.

Viau, Lapierre, Walker, Fecteau ve Lupien (2010) yaptıkları çalışmada hizmet köpeklerinin bazal tükürük üzerine etkilerini ölçmek ve günlük seksiyonu ile ölçülen kortizol sekresyonunda herhangi bir değişiklik olup olmadığını belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmalarında OSB tanısı almış elli yedi çocukla başlamıştır. Çeşitli sebeplerden dolayı on beş çocuk çalışma dışı bırakılmıştır. Çalışma sonucu elde edilen

fizyolojik göstergeler OSB tanısı almış çocuklarda hizmet köpeklerinin faydalı olduğuna ulaşılmıştır.

Andorson ve Olson (2006) yaşları altı ile on bir arasında değişmekte olan karşı gelme bozukluğu, aralıklı patlayıcı bozukluk, duygu durum bozukluğu, biblolar bozukluğu ve asperger sendromu olan altı öğrenciyle köpek terapisi yapılmıştır. Çalışmaya terapi sertifikası olmayan bir köpek katılmıştır. Köpek sahibinden köpeğin sevdiği ve sevmediği durumlar öğrenildi. Sekiz hafta boyunca haftada beş gün günlük gözlemler yapıldı. Köpekler her gün 30 dakikalık yapılandırılmamış oyunlara eşlik etti. Ben, Joke, Emma, Matt, Molly ve Abby ile yapılan çalışmada sınıfa dahil edilen köpek tamamı üzerinde olumlu duygusal etkiler oluşturmuştur. Öğrencilerin köpekle etkileşimi, benlik duygusu oluşturduğunu ve köpeğe saygılı, kendi duyguları ile köpek arasında empati yaparak duygu paylaşımı yaptıkları görülmüştür. Çalışma boyunca tüm çocuklar kendi ait sorumlulukları yerine getirmiştir. Çalışma sonucunda köpeğin çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür.

Jenkins ve Reed (2013) çalışmalarında altı ile on dört yaşları arasında altısı erkek biri kız olmak üzere yedi otizmli çocukla çalışma yapmıştır. Bu çocuklar daha önce terapötik binicilik programlarına katılmamışlardır. Terapötik binicilik programı, bulunduğu binicilik tesisinde akademik görev, sanat, oyunlar ve araştırmalar olmak üzere dört merkez tabanlı etkinliklerle gerçekleştirilmiştir. Her katılımcı için iki yürüyüşçü, bir at lideri ve sertifikalı bir eğitmen bulunuyordu. Katılımcılar iki guruba ayrıldı. Dört katılımcı terapötik binicilik programına dahil edilerek haftada 60 dakika olmak üzere dokuz hafta boyunca programa dahil edildi. Diğer grup ise kontrol grubu olarak atandı. Çalışmada terapötik binicilik ve ev gözlemleri sonucunda elde edilen bulgular sonucu terapötik biniciliğin otizmli çocuklarda terapötik fayda sağladığını göstermektedir.

Limond, Brodshow ve Carmack (1997) yaptıkları çalışmada çocukların davranışlarında canlı bir hayvan ve onun taklidi olan cansız bir varlığa verdikleri tepkilerin neler olduğunu ölçmek istediler. Yaptıkları çalışmaya yaşları yedi ile on iki arası olan, dowm sendromu tanısı almış, altısı kız ikisi erkek olmak üzere sekiz çocuğu dahil etmişlerdir. Her çocuk canlı köpek ve onun taklidi olan köpekle oluşan iki koşulu da deneyimlediler. Çalışmada canlı köpek ve onun taklidi olan köpekle yapılan koşullarda yörüngeler birbirinin aynısıydı. Çalışma, tanışma seanslarının ardından altı

hafta boyunca süren haftalık programlarla başladı. Programlar sınıfta gerçekleştirilirken bir kişi tarafından videoya kaydedildi. Çalışmada kullanılan canlı köpek bir terapi köpeğiydi. Diğer kullanılan cansız köpek ise terapi köpeğiyle aynı fiziksel özelliklere sahipti. Çalışma sonucunda gerçek köpekle etkileşime giren çocuklarda işbirlikçi olma olasılıkları daha yüksekti. Benzer sıklıkla sözlü ve sözlü olmayan eğitimlerde gerçek köpek daha fazla teşvik ediciydi. Gerçek köpekle yaşanan etkileşim olumlu ve sürdürülebilir ilgi odağı olma hali hafta boyu çocuklarla daha fazlaydı.

Anderson ve Meints (2016) yaptıkları çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde at destekli etkinliklerin sosyal işlevler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmada OSB tanısı almış yaşları beş ile on altı arasında olan on bir erkek ve dört kız olmak üzere on beş çocuk ve ergen grubuyla çalışılmıştır. Katılımcılara haftada üç saatten oluşan beş haftalık program ve tanışma haftasıyla beraber altı haftalık bir program oluşturulmuştur. Altı haftalık oluşturulan terapötik binicilik programında yer alan atlar binicilik eğitimleri olan ve özel ihtiyaçları olan çocuklar için özel olarak yetiştirilmişlerdir. Programda fiziksel, psikolojik, bilimsel ve sosyal becerilere yönelik etkinlikler dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda at destekli aktivitelerin OSB'li çocuk ve ergenlerin sosyal işlevliğinin iyileşmesine etkisi açısından incelendiğinde uyumsuz davranış özelliklerinde olumlu bir azalma ve empati kurmada bir gelişme olduğu ancak genel uygulanabilir davranışlar, sosyalleşme ve iletişimde müdahaleden etkilenmediği belirlenmiştir.

Srinivosan, Covagnina ve Bhat (2018) yaptıkları çalışmada OSB'li bireylerin at terapisiyle sosyal iletişim, davranışsal, duygusal ve motor becerilerinin yanı sıra yaşam kalitesi, işlevsellik gibi daha geniş fonksiyonlara etkisini araştırmaktı. İkinci amaçları ise araştırmaları sistematik olarak değerlendirmekti. Çalışmalarına beş ortak elektronik veri tabanından taranarak ulaşıldı. Belirledikleri kriterler dışında kalan makaleleri elediler ve çalışmaya on beş makale katıldı. Katılan makalelerin incelenmesi sonucunda OSB'li bireylerde davranışsal ve sosyal iletişim becerileri üzerinde yararlı etkilere ulaşıldığını gördüler. Bilişsel, işlevsel, algısal ve motor becerileri üzerinde oluşan olumlu etkilerin ise sınırlı düzeyde olduğunu gördüler.

Dimoloreva ve Dunn (2020) son zamanlarda artan hayvan destekli tedaviler üzerine yapılan çalışmalardan otizmli çocuklarla yapılan çalışmaların meta-analizini

yapmıştır. Hayvan destekli müdahalelerin sosyal etkileşim, iletişim ve belirgin otizm belirtileri üzerindeki etkilerinin neler olduğunu araştırmışlardır. Meta-analize dahil edilen çalışmalarda katılımcılar okul çağındaydı ve genel olarak OSB tanısı almış ya da sosyal iletişim ve etkileşim sorunları vardı. Çalışmalardaki makaleler İngilizce yayınlanmış ve hakemli araştırmaları içeriyordu. Bu özellik dışındaki makaleler araştırmaya dahil edilmedi. Araştırmada tüm taramalar iki yazar tarafından gerçekleştirildi. Sonuçlar sosyal etkileşim, iletişim ve küresel otizm semptomları olarak rapor edilmiştir. Sonuçlar karşılaştırıldığında sosyal etkileşim açısından küçük, istatiksel olarak önemli bir gelişme göstermiştir. İletişim açısından da hayvan destekli müdahalelerin küçük, istatistiksel olarak ise önemli gelişmeler gösterdi. Küresel otizm semptomlarında, varılan sonuçta ise otizm spektrum bozukluğu semptomları açısından istatiksel olarak anlamlı olmayan küçük bir azalma gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 2.3: OSB olan bireylerin hayvanlarla etkileşimin faydaları

Fayda Sağlanan Alanlar	**Etkileri**
Sosyal etkileşim	Hayvanlarla olan iletişimleri sayesinde OSB'li çocuklar çevresindeki insanlarla da iletişim kurmak isteyebilir. Bu sayede sosyal etkileşimlerinde artış olası beklenir
Özendirme	Farklı duyulara hissettirilmesinde etkili olan hayvanlar sayesinde OSB'li çocuklarda dikkatlerinin gelişmesini sağlayabilir.
Koruma	OSB'li çocuklarda var olmayan davranış kontrolü yüzünden tehlikeli davranışlarda bulunabilirler. Hayvanlarla iletişimleri sayesinde bu davranışların önlenmesi ve ailelerin haberdar olmasına yardım edebilir.
Dil becerileri	Hayvanlar sağlanan sözsüz iletişimler sayesinde OSB'li çocuklarda yorumlama becerisi gelişebilir. Bu sayede dil becerilerinde gelişme beklenir.
Kendi kendine yetebilme	Hayvanlar iletişimleri sırasında hayvanlara yaptıkları besleme ve bakım gibi etkileşimler sayesinde bu becerileri gelişmektedir. Buda OSB'li çocuklarda kendi bakım becerilerinin gelişmesine yardım sağlayacağı düşünülmektedir.
Arkadaşlık ve olumlu etkileşim	OSB'li çocukların hayvanlarla etkileşimi sonucunda iletişim becerilerinin artması bireylerin motivasyonunu artırarak daha fazla iletişim kurma cesareti verirken koşulsuz arkadaşlıkları sayesinde hissettikleri yalnızlık duygusundan da kurtulmaları sağlayabilir.

(Mey, 2017; akt., Çetin ve Çuhadar, 2021) kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 2.3. bakıldığında otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin hayvanlarla etkileşimi sonucunda sosyal etkileşim gelişmesine, dil becerilerin artmasına ve olumlu etkileşime fayda sağladığı görülmektedir. Bununla beraber öz bakım becerilerinin gelişmesinde ve farklı duyguları hissetmelerinde yardımcı olmaktadır.

2.5. Otizm Spektrum Bozukluğunun Tarihi

Otizm tanımını ilk olarak Dr. Leo Kanner 1943 yılında incelediği 11vaka içindeki David isimli çocuktan etkilenerek bulmuştur. Kanner David'i incelediğinde tekrarlayan söz ve davranışları olduğunu görmüştür. Kanner "Otistik Afektif Temel Bozukluklar" adlı makalesinde David hakkında şu şekilde bahsetmiştir. (Kroneke ve diğerleri,2016).

> *"Kendinden memnun görünmüyor…Kimsenin gelip gitmesini gözlemlemiyor ve annesi, babası ya da herhangi bir oyun arkadaşını görmekten memnun görünmüyor. Neredeyse içine çekiliyor gibi görünüyor. Kabuğunda ve kendi içinde yaşıyor…*'' (Kroneke ve diğerleri,2016, s.218).

Kanner'ın incelediği 11 vakanın hepsi de erken şizofreni tanısı almış çocuklardan oluşmaktaydı. Kanner yaptığı çalışmada otizm ve şizofrenin ayrımını yapmaya çalışmıştır. Otizm ayrımında üç önemli etkeni ortaya koyan Kanner bu özellikleri şu şekilde sıralamaktadır: sosyal izolasyon, dil bozuklukları ve aynılıkta ısrar olarak tanımlamıştır. Kanner çalışmasında çocukların sosyal izolasyonu tanımlarken her şeyi görmezden gelen, dışlayan aşırı bir yalnızlık içinde olduklarını belirtmiştir. Dil bozukluklarında ise sınırlı sözcüklerle oluşturdukları ekolaliler çocukların belirgin özelliklerindendir. Otizm tanımlarken kullandığı üçüncü belirgin özellik olan aynıcılık ise yeni ve farklı olan şeyleri denemek yerine belli özellikleri ve rutinleri tekrar etmelerinden oluşuyordu (Mesibov, Shea ve Schopler ,2020).

Bruna Bettelheim, otizmin ortaya çıkmasında ebeveynlerin ilgi eksikliğinin bir sonucu olduğunu ileri sürdü. Kanner da verdiği bir röportajda bu düşünceyi destekler şekilde konuşması sonucunda "Buzdolabı Anne" ifadesiyle 50'li yıllarda otizm sebebi olarak aile davranış şekli görüldü. Daha sonraları Kanner otizmin biyolojik olarak doğuştan belli yetersizliklerle geldiklerini ifade etti (Kraneke ve diğerleri, 2016).

Rutter 1970'li yıllarda yaptığı çalışmalarla otizmin nedeninin beynin altta yatan nöropsikolojik sebeplerden olduğunu belirti. Otizmli çocukları incelediğinde elektroansefalogram düzeylerinin normalden daha düzeysiz olduğunu kaydetti. Otizmli bireylerde görülen sallanma, dönme gibi hareketlerin nistagmus yokluğundan yani beyin sapı tarafından düzenlenen vestibüler sistemden kaynaklandığını belirti (Mesibos ve diğerleri, 2020).

Grunya Efima Sukhereva otizm üzerine yaptığı birçok çalışma ile otizm kelimesini ilk kullanan, otizm yaygın gelişimsel bozukluk olarak "Otistik tablo" tanımını ilk kullanan kişi olarak 1925 yılında karşımıza çıkmaktadır. Sukhereva yaptığı çalışmalarla otizmli bireyleri tanımlama testi olan DSM-5 kitlerini karşılaştırarak gelişimine desteklemiş ve aynı zamanda otistik çocukların eğitiminin gelişmesinde önemli roller aldığı bilinmektedir (Eracar, 2020).

2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm kelime olarak 18. yüzyıldan beri kullanıldığı bilinmesiyle beraber ilk kez Eugen Bleur tarafından 1911 yılında "yetişkin şizofreni" anlamında kullandığı bilinmektedir (Yücesoy, Ergenekon, Çolak ve Kaya, 2016). Otizm spektrum bozukluğunun ilk tanımını ise 1943 yılında Leo Kanner tarafından yapılmıştır. Otizm spektrum bozukluğunun sebebi hakkında genetik, çevresel ve ailevi etmenlerin etkili olduğu düşünülmekle beraber bireylerin merkezi sinir sistemlerinde farklılık göstermesi ile beraber beyinlerindeki mesaj taşıyan nöronlar arasında fazlalık ya da eksiklik olduğu düşünülmektedir (Erdem, Akdur, Angın, Er ve Aslan,2014). Otizm nörobiyolojik bir bozukluk olduğu için sosyal ilişkilerde; sosyal izolasyon ve ilgi yoksunluğu gibi etkileri olurken, iletişim becerilerinde ise konuşmada zorluk, ekolali, sözel becerilerde kayıp, göz kontağı kurmada zorluk ile beraber jest ve mimiklerde yoksunluk bireylerde görülmektedir (Yücesoy ve diğerleri, 2016).

Otizmin ne olduğu konusunda yeterli bilgiye sahip olamadan önce bunun anne ve baba tutumlarındaki sevgi eksikliği ile sosyal ortamlarda etkileşime girme korkusu olarak tanımlanmaktaydı. Fakat ilerleyen yıllarda otizm hastaları üzerine yapılan araştırmalar sonucu otizmin, sadece çevresel faktörler sonucu meydana gelen bir rahatsızlık olamadığını bu rahatsızlığın nöropsikolojik faktörler içeren yaygın gelişimsel bir bozukluk olduğu görülmüştür (Uzun ve Dönmez, 2019).

Otizmli bireyleri tanımlamak için ya da bu teşhisi koymak için kişilerin belli belirgin özellikleri sergilemeleri gerekir. Bu özellikler çevresindekilerle sosyal olarak iletişim bozukluğu yaşamaları ve belli davranışları sıklıkla tekrar etmeleri gerekir. Otizmli bireyler de bu davranışlar kendisini yaşantının ilk otuz ayında kendini gösterir. Görüldüğü gibi otizm kendini çocukluk döneminden başlayarak gösterir ve hayatı boyunca etkileyen nöropsikolojik bir bozukluktur. Bu bozukluğun tıbbı olarak tedavisi henüz bulanamamıştır (Bodur ve Soysal,2004). Bu yüzden bireylerde görülen davranış bozuklukları erken tanı ve teşhis koymada yardımcı olmaktadır. Otizm rahatsızlığı bireylerin dil gelişimini etkileyerek zor konuşmasını ya da hiç konuşma becerisini kazanamamalarına neden olmaktadır. Öyle ki otizmli bireylerin çevresiyle etkileşimi o kadar düşüktür ki adları söylendiğinde bile tepki vermezler. Fakat çevresinde dönen nesnelere ayrı bir ilgileri vardır. Otizmli bireyler genel olarak görülen davranış bozuklukları çoğunlukla ellerini sallama, kendini ısırma, vurma, belli nesnelere ilgi duyma gibi belli başlı davranışlar sergilemektedirler. Bu davranışlar hakkında bilgi sahibi olmak otizmli bireyleri tanı ve teşhis aşamasında yardımcı olacak ve bu sayede eğitim ve rehabilitasyon sürecine erken başlamalarına yardımcı olaraktır (Bodur ve Soysal, 2004).

Otizm tıbbi olarak tedavisi bulunamamakla beraber görülme oranı 1985 yılında 2500 kişiden 1 kişide görülürken bugün dünya istatistiklerine göre her 59 çocuktan 1'inde otizm rahatsızlığı görülmektedir. Bu rahatsızlığa karşı erken teşhis ile başlanan özel eğitim ve iyileştirme çalışmalarıyla yaşanan sorunlara çare olmaya çalışılmaktadır. Otizmli bireyler için iletişim kurmada sosyal ve fiziksel aktivitelere dâhil edilerek oluşan davranış bozukluklarının azalmasına etki edeceği bilinmektedir (Savucu, 2020).

Otizm spektrum bozukluğu bireylerin yaşamında sosyal etkileşim ve psikomotor alanlarda kendini yaşamın erken dönemlerinde gösteren fonksiyonel bozukluklar olarak bireylerin karşısına çıkmaktadır. Otizmli bireylerde görülen opsitif bozukluklar görüldüğü alana göre farklı davranışsal etkileri ortaya çıkarmaktadır. Bireylerde aynı zamanda birden fazla alanda yaşamını etkileyen bu davranışları aşağıdaki tablo 2.4'te görülen alan ve o alanda gösterdiği etkiler sunulmuştur.

Tablo 2.4: Otizm yapısal özelikleri

Görülen Alan	Görülen Özellikler
Sosyal Alanda	Sosyal iletişim için gülümsememe.
	Diğer arkadaşlarıyla iletişimden uzak tek başına oyun oynama.
	Göz kontağı kurmada zorluk.
	Çevresinde olanlar kişi ve olaylara duyarsızlık.
İletişim Alanında	İsmi söylendiğinde karşılık vermeme.
	İsteklerini belirtememe.
	Dil gelişimi olarak yaşıtlarını takip edememe.
	Kendinden beklenen yörüngelere karşılık verememe.
	Beklenen durumlarda istenilen davranışı sergileyememe.
	Söyleye bildiği bazı kelimeleri söyleyememe.
Davranışsal Alanda	Sebepsiz öfke nöbetleri geçirme
	Aşırı hareketli olma.
	Oyuncaklarını işlevsel olarak kullanamama.
	Herhangi bir nesneye aşırı bir şekilde bağlılık gösterme.
	Bazı durumlara, seslere aşırı tepki verme.
	Kendini tekrarlayan davranışlarda bulunma.

(Erdem, Akdur, Angın, Er ve Aslan,2014) kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 2.4'ten anlaşıldığı üzere otizm spektrum bozukluğu kişilerin sosyal, davranışsal ve iletişim alanında farklı zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracının nasıl geliştirildiği ve elde edilen verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin başlıklara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerinde kullanılmasının sağlayacağı yararlar ve zararlar hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabilmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar genel olarak gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi yöntemlerle verilerin toplanarak, olayları ve kişilerin algılarını doğal bir ortamda bütüncül bir şekilde ortaya koymalarına yönelik olarak sürecin incelendiği araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma büyük örneklemler yerine daha küçük çalışma gruplarından elde edilen özel ve derin bilgilere ulaşılır. Creswell 2002'de belirtiği gibi bir olgunun tek ve pozitif bir bakış açısının bilimi yanılgıya düşüreceğinden buna karşın çoklu bakış açısının daha kesin ölçümler elde edilebileceğini savunmuştur.

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim kullanılmıştır. Olgu bilim farkında olduğumuz ancak ayrıntılı bir şekilde bilgi sahibi olmadığımız konular olarak günlük hayatta karşımıza deneyimler, algılar, kavramlar, yönelimler ve durumlar gibi çeşitli şekillerde çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktiviteler üzerine araştırma yapan, toplam 7 uzmandan oluşmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde çalışmanın amacına en uygun şekilde hizmet edeceği düşünüldüğünden amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, zengin bilgi içeriğine sahip olduğu düşünülen konuların detaylı olarak incelenmesini kolaylaştırır (Baltacı, 2019).

Çalışmamıza daha önce hayvan destekli tedavi ve aktiviteler de çalışmış ya da bilgi sahibi olan uzmanlar dahil edilmiştir. Uzmanlara farklı iletişim yollarından ulaşılarak görüşme talebinde bulunulmuştur. Görüşme talebini kabul eden uzmanlarla uygun bir zaman dilimde zoom üzerinden online olarak görüntülü görüşmeler yapılıp izinleri dahilinde ses kayıtları alınmıştır. Görüşme süreleri 30 dk sürmüştür. Uzmanlara ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1: Görüşmeye katılan uzmanlar

Özellikleri		Kişi Sayısı
Cinsiyeti	Kadın	4
	Erkek	3
Eğitim durumu	Lisans	2
	Lisansüstü	2
	Doktora	3
Kendi evcil hayvanı olan		7
Hayvan destekli tedavi veya aktivite uygulayıcısı olan		4
Hayvan destekli tedavi ve uygulamalarda bulunan		3

3.3. Verileri Toplama Aracı

Araştırmamızda derinlemesine bilgi toplamak amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın amacına hizmet etmesi içinde nitel veri toplama tekniklerinden olan görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Görüşme, katılımcıların iç dünyalarına erişerek onların yaşantılarından, deneyimlerinden, var olan bilgilerinden yararlanarak özgün bakış açılarını ortaya koymalarını amaçlamaktadır (Baltacı, 2019).

Araştırmamızda, araştırmanın amacına göre yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanmadan önce geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Görüşmenin amacına uygun sorular hazırlandıktan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Soruların kapsam geçerliliğini sağlamak için anlam ve konu bütünlüğüne uygunluğunu denetlemek üzere 10 kişiden oluşan bir uzman grubu oluşturulmuştur. Oluşturduğumuz 10 kişilik uzman grubu içerisinde soruların istenilen özeliği ölçmesi bakımında bir ölçme ve değerlendirme uzmanı, soruların anlaşılırlık seviyesini değerlendirmek üzere bir dil ve anlam bilgisi uzmanı ile konu kapsamında çalışma yapmış uzmanlar bulunmaktaydı.

Hazırladığımız yarı yapılandırılmış görüşme formu 10 kişiden oluşan uzman grubunun görüşlerine sunuldu. Uzman görüşleri sonucunda yeterli görülmeyen sorular

çıkartılıp gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra tekrar uzman gurubunun görüşleri alınarak onaylanan görüşme formu güvenirliğini sağlandıktan sonra kullanıma sunulmuştur.

3.4. Verilerin çözümlenmesi

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların izinleri dahilinde alınan ses kayıtları iki kodlayıcı tarafından yazıya dönüştürülerek deşifre edilmiştir. Yapılan deşifreler sonucunda katılımcıların sorulara verdiği benzer cevaplar belli kategorilerde toplanarak alt temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan alt temalara verilen cevaplar doğrultusunda frekanslar belirlenmiştir. Çalışmamızda verilerin tema, alt tema ve frekansları belirlenerek içerik analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma problemi çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular alt problemlere göre gruplandırılarak sunulmuştur.

4.1. 1.Alt probleme ilişkin bulgular

Araştırmada katılımcıların hayvan destekli terapi ve aktivitelere karşı yaklaşımını belirlemek üzere "Hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı yaklaşımınız nedir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen görüşler doğrultusunda belirlenen tema ve alt temalar Tablo 4.1'de belirtilmiştir.

Tablo 4.1: Hayvan Destekli Tedavi ve Aktivitelere karşı yaklaşımlar

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans
Hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı yaklaşım	Olumlu	7 (U1.U2, U3, U4, U5, U6, U7)
	İletişim ve bağ kurmaya yardımcıdır.	2 (U2, U6)
	Eski zamanlardan beri kullanılan bir yöntemdir.	2(U1, U3)
	Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler motive edici özelliği vardır.	1 (U2)
	Hayvan destekli tedavi ve aktiviteden birçok farklı alanda faydalanılmaktadır.	2 (U1, U3)

Tablo 4.1'den anlaşıldığı üzere hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı olumlu görüş belirten 7 (U1.U2, U3, U4, U5, U6, U7) kişidir. Aynı zamanda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin iletişim ve bağ kurmaya yardımcı olduğunu söyleyen 2 (U2, U6) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin eski zamanlardan beri kullanılan bir yöntem olduğunu belirten 2 (U1, U3) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler motive edici özelliği olduğunu söyleyen 1(U2) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktiviteden birçok farklı alanda faydalanıldığını belirten 2 (U1, U2) kişidir.

Uzmanlarımızdan U1 görüşünde hayvan destekli tedavilerin birçok farklı alanda bireylere fayda sağladığını ve yeni tanınan bir yöntem olmasına rağmen kişilere terapötik süreçte eşlik ettiğini şu şekilde beyan ediyor.

"*…Özel gereksinimli çocuklar, doğum, doğum sonrası kayıp yaşayan bireyler, kaygı bozukluğu olan insanlar, uzuv kaybı yaşayan insanlar, yaşlılar, hiperaktifler gibi gibi durumlarda köpek sesi, duygusal destek köpeği, terapi köpeği gibi kullanım alanları var…"*

Nitekim katılımcılardan U2 hayvan destekli terapiler yaptığını bu şekilde öğrenme zorluğu olan kişilerin eğitim ortamlarını daha eğlenceli ve ilgi çekici hale getirerek hedeflenen beceri ve kazanımları daha kolay öğrendiklerini ve bireylerde kalıcı öğrenme sağladığını şu şekilde beyan etmiştir.

"*…hayvan destekli terapi yapıyorum. Diğer yöntemlere göre daha hızlı yol almanıza daha eğlenceli seanslar geçirmenize ve çocuğun yeniden gelebilirliğini artırmaya yarıyor…*" (U2) şeklide ifade etmiştir.

Ayrıca U3 görüşüne göre bireylerde hayvanların aynı ortamda bulunmanın bireylerdeki fizyolojik faydaları olduğunu bu yüzden hayvanlarla terapinin yapılmasının kişilere fayda sağladığını şu şekilde beyan etmiştir.

"*…, bunların da kanda stres hormonları üzerine kortizol hem belirgin adrenalin üzerine analizler yapmışlar hayvan destekli tedavinin bu hormon seviyelerini düşürdüğünü, ondan sonra davranış çalışmaları yapmışlar bu tür hayvan destekli aktivitelerde bulunan bireylerin sonra daha sakin bir ruh haline sahip olduğu. Saldırganların azaldığını bulmuşlar…"* U3 bu şekilde ifade etmiştir.

Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler sayesinde sorun yaşayan bireylere insan dostu olarak ve eğitilmiş hayvanlar olarak fayda sağlamıştır.

4.2. 2. Alt probleme ilişkin bulgular.

Araştırmada katılımcıların hayvan destekli terapi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararları belirlemek üzere uzmanlarımıza "Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar nelerdir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen görüşler sonucunda belirlenen tema ve alt temalar Tablo 4.2. de verilmiştir.

Tablo 4.2: Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar

Ana tema	Alt temalar	Frekans
Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar	Davranışsal açıdan kontrol sağlayabileceklerini	U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7
	Duygularını daha rahat aktarabileceklerini	U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7
	Dil gelişimini destekleyeceğini ve iletişim becerilerinin artacağını	U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7
	Çocuğa uygun program ve kazanımların belirlenmesi gerektiğini	U1
	Rahatlatıcı etkisi olacağını	U5, U6
	İyi bir senaryo uygulanması gerektiğini	U2, U3
	Hayvanlarla içlerindeki enerjiyi daha rahat atabileceklerini	U6
	Pahalı bir yöntem olduğu	U5

Tablo 4.2'den anlaşıldığı üzere hayvan desteli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar hakkında davranışsal açıdan kontrol sağlayabileceklerini belirten 7 (U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7) kişidir. Bu yöntemle duygularını daha rahat aktarabileceklerini belirten 7 (U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar hakkında dil gelişimini destekleyeceğini ve iletişim becerilerinin artacağını söyleyen 7 (U1, U2, U3, U4, U5, U6, U7) kişidir. Çocuğa uygun program ve kazanımların belirlenmesi gerektiğini söyleyen 1(U1) kişidir. Rahatlatıcı etkisi olacağını belirten 2 (U5, U6) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar hakkında iyi bir senaryo oluşturulmasını belirten 2(U2, U3) kişidir. Hayvanlarla içlerindeki enerjiyi daha rahat atabileceklerini belirten 1(U6) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar hakkında bu uygulamanın pahalı bir yöntem olduğunu belirten 1(U5) kişidir.

Nitekim katılımcılardan U1 hayvanlarla otistik bireylerin etkileşiminin sağladı yararları şu şekilde ifade etmektedir.

"*…burada çocuk kendi yönerge verebildiği için o canlıyla direkt bağ kurabildiği için ve köpek üzerinden çocuğa da dolaylı yönerge yönlendirildiğiniz için burada faydaları var. Onun haricinde mesela günlük hayatta en basiti işte bir markette sıra beklememesi sıra alma, sırası geldiğinde hesabı ödeme gibi durumlarda çok tedirgin, kaygılı ya da sabırsız olabiliyorlar. Ama bu gibi toplu çalışmalarda çocuklar bu bekleme becerisini sıra alma becerisini kazanabiliyorlar. Empati kurabiliyorlar. Başka bir canlı formuna dokunabiliyor ve onun dışında küçük motor hareketliliği de el kol koordinasyonunu doğru sağlayabiliyorlar…"*

." U1 ifadesinden anlaşıldığı üzere hayvanlarla yapılan aktivitelerde otistik bireyler var olan enerjilerini kontrol edebiliyorlar. Bu sayede sıra alma, empati kurma ve küçük motor becerilerinin gelişmesi gibi birçok farklı alanda katkı sağladığını beyan ediyor. Ayrıca katılımcılardan U2 görüşünde otistik bireylerin hayvanlarla kendiliğinden var olan bir iletişimleri olduğunu şu şekilde beyan etmektedir.

"*…Çocukların siz müdahil olmadığınızda hayvanlarla, özellikle köpekler ve kedilerle içsel bir iletişimleri var. Ve birbirlerine karşı pozitif bir kodlamaları var. Yani bir çocuk bir hayvan gördüğünde ona dokunmak ona yaklaşmak, onunla iletişime girmek istiyor kendiliğinden. Bu otistik çocuklarda da böyle. Hatta çoğu hekim şöyle der onlar hayvanlarla iletişimleri güçlüdür ama insanlarla iletişim kurma üzerine sıkıntı yaşarlar…"*

Diğer bir katılımcı olan U6'nın görüşünde ise otizmli çocukların içsel olarak kendiliğinden var olan enerjilerinin atılmasında ve güvenliğinin sağlanmasında hayvanların etkili olabileceğini şu şekilde beyan etmiştir.

"*…Çocukları sakinleştirdiği düşünüyorum. Mesela hareketlendirecek bir köpek düşünelim, otizmli bir çocuk harekete çok ihtiyaç duyuyorlar, içlerinde bir enerji oluyor. Normal çocuklardan daha fazla enerji oluyor. Mesela onlarla birlikte yapılan aktiviteler, koşmalar, ondan sonra o çocukların güvenliğinin sağlanması olsun. Mesela dışarı çıktığında bir hayvan onunla çıktığında onu koruyabilir…"*

4.3. 3. Alt probleme ilişkin bulgular.

Araştırmada katılımcıların hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturduğunu öğrenmek için "Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturabilir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen görüşler sonucunda belirlenen tema ve alt temalar Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3: Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturabilir

Ana tema	Alt temalar	Frekans
Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturur	Doğru şartlar sağlanırsa risk oluşturmaz	3 (U1, U2, U3)
	Her hayvanın hayvan destekli tedavi ve aktivite için uygun değildir.	3(U1, U2, U3)
	Hayvanların terapi öncesi gerekli sağlık kontrollerinin yapılması gerekir.	3(U1, U2, U3)
	Kişinin fobi düzeyinde korkusu ve alerjisi varsa kullanılmamalıdır.	2 (U2, U3)
	Bağlanma sonrası hayvan kaybı olabilir.	1(U4)
	Yeterli deneysel çalışma yapılmadan kullanılmaması gerekir.	1 (U5)
	Hayvan destekli terapi ve aktivitelerde hayvan ortama adım adım girmeli.	1(U3)

Tablo 4.3'ten anlaşıldığı üzere hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının ne gibi riskler oluşturacağına dair doğru şartlar sağlanırsa herhangi bir risk oluşturmayacağını belirten 3 (U1, U2, U3)kişidir. Her hayvanın hayvan destekli tedavi ve aktivite için uygun olmadığını belirten 3 (U1, U2, U3) kişidir. Hayvanların terapi öncesi gerekli sağlık kontrollerinin yapılması gerektiğini belirten 3(U1, U2, U3) kişidir. Fobi düzeyinde korkusu ve alerjisi varsa kullanılmaması gerektiğini belirten 2 (U2, U3) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının ne gibi riskler oluşturacağına dair

bağlanma sonrası hayvan kaybı olabileceğini belirten 1(U4) kişidir. Yeterli deneysel çalışma yapılmadan kullanılmaması gerektiğini belirten 1(U5) kişidir. Hayvan destekli terapi ve aktivitelerde hayvan ortama adım adım girmesi gerektiğini belirten 1(U3) kişidir.

Nitekim katılımcılardan U3'ün görüşüne göre terapiye katılacak hayvanın belli eğitimlerden geçmiş ve kişilerin hassasiyetine uygun bir şekilde belirlenmesi gerektiğini ve bunun için hayvanlara özel eğitimler verildiğini böylece karşılaşılabilecek risklerin en aza indiğini şu şekilde ifade ediyor.

> "*…her şeyden önce hayvanın davranışının öngörülebilir olması çok önemli. Bu da. Şu demek oluyor, hayvanın tam olarak bu amaç için uygun karakter yapısında bir hayvan olması ve uygun iyi bir eğitimden geçmesi gerekiyor. Yani eğer heyecanlı karakterdeki bir hayvanı, hayvan destekli terapi için ya da aktivite için kullanmamız çok etkili bir sonuç vermeyebiliyor […] Avrupa Birliği destek programı çerçevesinde bu hayvanlara verilecek eğitimler ile ilgili bir standart oluşturmuşlar. Dediğim gibi bu hayvanlardan kaynaklı problemler bertaraf edildiği zaman bir otistik bireyden kaynaklanabilecek sorunlar önemini yitiriyor…*"

Diğer bir katılımcı olan U6' nın görüşüne göre ise diğer katılımcılardan farklı olarak otistik bireylerin farkındalık duygularının az olmasından dolayı hayvanlara zarar verebileceklerini şu şekilde ifade etmiştir.

> "*…bu çocuklarda, karşı tarafın canının acıyıp açılmadığını bilemiyorlar. Yani karşı tarafın duygusuna mesela hayvanla etkinlik yaparken bir yandan da sıkabilirler. Zarar verebilirler ama bunun farkında olamazlar.*"

4.4. 4.Alt probleme ilişkin bulgular.

Araştırmada katılımcıların otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşlerini öğrenmek için "Otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşleriniz nelerdir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplar doğrultusunda belirlenen tema ve alt tema Tablo 4.4'de verilmiştir.

Tablo 4.4: Otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşler

Ana tema	Alt tema	Frekans
Otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşler	Katılmalı	5 (U1, U2, U3, U4, U6)
	Özel gereksinimli çocukların hayvanlarla sorunlarını aşabilir	4 (U1, U2, U3, U6)
	Ortamda olmalarının stres hormonunu azaltarak ögrenmeyi destekleyeceğini	2 (U2, U3)
	Öğrenme sürecini hızlandıracağını ve kalıcı öğrenme sağlayacağını	1(U3)
	Özel gereksinimli çocukların ve hayvanların daha fazla pekiştireç ihtiyacının olmasının hayvanlar ve özel gereksinimli bireyleri yaklaştıracağını	1 (U6)
	Batılı toplumlarda bu yöntemin kullanıldığı	2 (U2, U3)
	Bu işlemin doğru hayvanlarla yapılması gerektiğini	4 (U1, U2, U3, U6)
	Kanıt temelli olarak yayınlanmadığı için kullanılmasını doğru bulmuyorum	1 (U5)

Tablo 4.4'ten anlaşıldığı üzere otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşlerde eğitim ortamlarına katılmalı cevabını veren 5 (U1, U2, U3, U4, U6) kişidir. Ayrıca bu yöntemle özel gereksinimli çocukların hayvanlarla sorunlarını aşabileceğini düşünen 4 (U1, U2, U3, U6) kişidir. Hayvanların eğitim ortamlarında olmalarının stres hormonunu azaltarak ögrenmeyi destekleyeceğini belirten 2 (U2, U3) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin eğitin süreçlerine katılmasıyla öğrenme sürecini hızlandıracağını ve kalıcı öğrenme sağlayacağını düşünen 1(U3) kişidir. Özel gereksinimli çocukların ve hayvanların daha fazla pekiştireç ihtiyacının olmasının hayvanlar ve özel gereksinimli bireyleri yaklaştıracağını düşünen 1 (U6) kişidir. Hayvanların eğitim süreçlerine dahil edilmesinin daha çok batılı toplumlarda bu yöntemin kullanıldığı belirten 2 (U2, U3) kişidir. Hayvanlar eğitim ortamlarına katılırken bu işlemin doğru hayvanlarla

yapılması gerektiğini belirten 4 (U1, U2, U3, U6) kişidir. Ayrıca bu yöntemin kanıt temelli olarak yayınlanmadığı için kullanılmasını doğru bulmuyorum diyen 1 (U5) kişidir.

Katılımcılardan U1 hayvanlarla yapılan aktivitelerin belirlenen kazanımlara ulaşmak dışında beklenmedik kazanımlara da eşlik ettiğini yaşadığı bir olayla şu şekilde ifade ediyor:

> "*…bir deneyimimden bahsedeyim, bir çalışmada toplu yapmamız, tema özel rehabilitasyon okulunda üst tarafta aileler var, bir sınıfta ve kameradan izliyorlar. Aşağıdaki çalışmada çocuklar, öğretmenler psikolog ve biz vardık. […] Çocuğun köpeğin tasmasından tutup beraber yürüyüp bahçedeki çimde oturtup ondan sonra orada bir ödül verip sonra köpekle tekrardan gelmesi. Tek başına bunu yapabilmesi gerekiyor. Öğretmenin desteği olmadan bir kızcağız bunu yaptı geldi ve biz de alkışladık. Aferin böyle tabii onaylanma dahi insandaki motivasyonu arttırıyor ya biz yukarı çıktık annesi böyle ağlayarak sarıldı falan tabi biz olayın hani herhalde mutlu oldu bu durumdan. Meğerse bu kızcağız çime bastığı anda vücudumda aşırı kaşınmalar fiziksel hiçbir durum olmamasına rağmen kaşınmalar ve asla çime basmama eğilimi, çimli ortama girmeme eğilimi olduğundan dolayı o gencecik kız, parkta bahçede, yeşil alana aile asla çıkaramıyor ama oradaki çalışma arkadaşlarının yapması ve o kızın ona odaklanması köpekle çimlilerin içerisinde gayet oynayarak bunu yaptı."* U1 nu şekilde belirtmiştir.

Ayrıca diğer bir katılımcı olan U2 hayvan destekli tedavi ile köpekten korkan sadece sandviç yiyen hastasının bir köpek yardımıyla bu yemek seçme özeliğinden nasıl kurtulduğunu şu şekilde ifade ediyor:

> "*… Köpek önce bizim seans odamızda bağlı bir şekilde bulundu ondan sonra yavaş yavaş onunla iletişim kurmaya başladı. Köpeğe yemek yapmaya başladı işte yoğurt kullandığı köpek maması kullandık. Onlar biliyorsunuz değişik dokular ve değişik kokular içeriyor […]. Güzelce kendisi tadına bakmaya başladı. Pişirdiği şeylerin. Tadına bakmaya başlayınca yani ben kömüre pişiriyorum ama istersen bi tadına bak deyip*

ben de model oluyordum. Tabii ki ay çok güzel olmuş eline sağlık muhteşem ne güzel yapmışsın filan sonra kendisi tadına bakmaya başladı ve yemek seçiciliği işi orada bitti. Bir hayvan olmasaydı bu çok zordu."

Katılımcılardan U3 görüşüne hayvanlar doğru eşleştirme ve doğru kazanım programlarıyla çalışıldığında her öğretinin gerçekleşebileceğini şu şekilde ifade ediyor.

"*…Öğrenim sürecinde veya öğretim sürecinde ise o kadar etkili olabilir ki. Eğer doğru bir hayvan doğru seçilmiş, doğru eğitilmiş bir hayvanla doğru bir senaryo senaryolar kullanırsa, öğrenemeyeceğimiz, bir davranış ya da duygu modu olduğunu düşünmüyorum.*"

4.5. 5.Alt probleme ilişkin bulgular.

Araştırmada katılımcıların hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında ne gibi zorluklar yaşanabileceğini öğrenmek için "Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında ne gibi zorluklar yaşanabilir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplar doğrultusunda hazırlanan tema, alt tema ve frekans tablo 4.5'de verilmiştir.

Tablo 4.5: Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasın da ne gibi zorluklar yaşanabilir

Ana tema	Alt temalar	Frekans
Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında yaşanabilecek zorluklar	Kültürel ve dini yapıdan aileler olumlu bakmayabilir.	1(U1)
	Çok bilinen bir uygulama değil	2(U1, U2)
	Yeterli eğitmenin olmaması	3 (U1, U2, U3)
	İlerleme yavaş olabilir buda olumsuz düşünce oluşturabilir.	1 (U1)
	Materyal ve fiziki alan zorluğu yaşanabilir	2 (U2, U3)
	Eşlenmede uygunluk sağlanmazsa sorunlar olabilir	2 (U1, U2)
	Hayvanların bakımı zorluğu	1(U6)
	Maliyet sorunu	1(U5)

Tablo 4.5'ten anlaşıldığı üzere hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında yaşanabilecek zorluklar hakkında kültür ve dini yapısından aileler olumlu bakmayacağını düşünen 1(U1) kişidir. Ayrıca bu çok bilinen bir uygulama değil ifadesini kullanan 2(U1, U2) kişidir. Bu alanda yeterli eğitmenin olmadığını belirten 3 (U1, U2, U3) kişidir. Uygulama da İlerleme yavaş olabilir buda olumsuz düşünce oluşturabilir diyen 1 (U1) kişidir. Materyal ve fiziki alan zorluğu yaşanabileceğini belirten 2 (U2, U3) kişidir. Eşlenmede uygunluk sağlanmazsa sorunlar olabileceğini belirten 2 (U1, U2) kişidir. Uygulamada hayvanların bakımı zor olacağınım belirten 1(U6) kişidir. Ayrıca maliyetinde sorun olabileceğini düşünen 1(U5) kişidir.

Katılımcılardan U2 'nin de görüşüne göre bir ortamda hayvan destekli tedavi yapmanın zorluğunu farklı yapılardaki iki canlının aynı ortamda bulunmasının getirdiği bazı zorluklar olduğunu bunlarla bahşedebilmek için belli bir zaman geçirilmesi gerektiğini şu şekilde ifade ediyor:

> "*… terapist için normal terapiden çok daha zor. Neden? Çünkü iki canlıya aynı anda fark ettirmeden kontrol etmesi gerekiyor. Hatta öyle ki, dışarıdan gelen sesleri dahi kontrol etmek durumundasınız. Çünkü 2 tane çok hassas grupla aynı anda oradasınız. Biraz melekelerinizin gelişene kadar sizin için çok zor oluyor. Kulak dışarıda yüksek bir sesle de bir ön alma ihtiyacınız olabilir. Bu tarz küçük ufak tefek püf noktaları var.*"

Katılıcılardan U6 hayvan destekli tedavilerin belli bir koordine içinde eğitimli kişiler tarafından yapılması gerektiğini çünkü hayvanın duygularını ve yapısal özelikleri bakımından ona gerekli tedbiri göstermede otistik bireylerin zorlanacağını şu şekilde ifade ediyor:

> "*…O kişinin de iyi eğitimli olması gerekiyor. Ve çocukla o koordine edebilecek düzeyde eğitilmiş kişilerin olması gerekiyor. Yani eğitim bir hayvanı getirdim. Çocuk da burada. Hani bir şeyler yapın olmaz. Onu yönetecek kişinin de oldukça tecrübeli olması gerekiyor. O yüzden sıkıntı oluşabilir."*

Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin riskler oluşturmaması için hayvan dostlarımızın ve töröpetik sürece girecek otistik bireylerin birbirlerine uygunluk dereceleri bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.6. 6.Alt probleme ilişkin bulgular.

Araştırmada katılımcıların hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılması gerektiğini öğrenmek için "Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılmasını önerirsiniz?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplar doğrultusunda tema, alt tema ve frekans tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6: Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılmasını gerekir

Ana tema	Alt tema	Frekans
Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılmasını gerekir	Bu konu sosyal medya, yazılı ve görsel basında duyurulmalı seminerler verilmeli.	2(U1, U2)
	Daha fazla eğitmen yetiştirilmeli	1(U1)
	Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin tanımının doğru yapılması gerektiği	1(U2)
	Tedavi yetkili kişilerce yapılmalı.	1(U2)
	Bu uygulama pilot bölgelerde denenmeli.	1(U2)
	Bilinçlendirme sağlanmalı	1(U3)
	Daha fazla çalışma ve araştırma yapılmalı	1(U4)
	Merkezler kurulmalı	2(U4, U6)
	Birçok meslek grubuyla koordine bir şekilde çalışılmalı	2(U4, U6)

Tablo 4.6'dan anlaşıldığı üzere hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için yapılmasını gerekenler bu konunun sosyal medya, yazılı ve görsel basında duyurulmalı seminerler verilmesi gerektiği bildiren

2(U1, U2) kişidir. Bu konuda Daha fazla eğitmen yetiştirilmesi gerektiğini söyleyen 1(U1) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin tanımının doğru yapılması gerektiği belirten 1(U2) kişidir. Tedavi yetkili kişilerce yapılması gerektiğini belirten1(U2) kişidir. Bu uygulamaların önce pilot bölgelerde denenmesi gerektiğini belirten 1(U2) kişidir. Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler hakkında insanların bil içlendirilmesi gerektiğini belirten 1(U3) kişidir. Daha fazla çalışma ve araştırma yapılması gerektiğini söyleyen 1(U4) kişidir. Bu uygulamaların yapılması için merkezler kurulması gerektiğini belirten 2(U4, U6) kişidir. Yapılacak bu çalışmada birçok meslek grubuyla koordine bir şekilde çalışılması gerektiğini belirten 2(U4, U6) kişidir.

Nitekim katılımcılardan U1 hayvan destekli tedavilerin gelişmesi çeşitli kuruluşların desteklemesi ile hayvanların eğitim ortamlarına erken dönmelerde girmesinin daha faydalı olacağını şu şekilde ifade ediyor:

Katılımcılardan U3 hayvan destekli tedavilerin gelişmesi farklı branşların bir arada koordineli bir şekilde çalışması gerektiğini şu şekilde ifade ediyor:

> *"...Faydalarını anlatmalıyız ama dediğim gibi. Her şeyden önce özel eğitimciler, çocuk gelişimciler ondan sonra fizik tedaviciler ve özellikle beşerî hekimler buna ikna edilmesi gerekiyor. Maalesef herkesin ikna edilmesi gerektiği gibi. Yani şöyle bir söz var, bu sanırım Einstein'ın söylediği 1 söz diye hatırlıyorum diyor ki, ön yargıları parçalamak, atomu parçalamaktan daha zor. Maalesef ki o şöyle bizim önümüzdeki en önemli engel ön yargıdır.*"

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine etkisi hakkında uzman görüşlerini alarak, kullanılan hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerde sağlayacağı yararlar ve riskler hakkında sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmamızda Türkiye genelinde hayvan destekli tedavi ve aktivite hakkında çalışmış veya bilgi sahibi olan 7 uzmanın görüşü alınmıştır. Araştırmaya katılan uzmanlardan 4'ü kadın 3'ü erkektir. Araştırmaya katılan uzmanlardan 3tanesi hayvan destekli tedavi ve aktivite uygulamaları yapmakta, 2 tanesi hayvan destekli tedavi ve aktivitelerde uygulamalarda bulunmuş, diğer 2 uzman ise konu hakkında derinlemesine bilgi sahibidir. Araştırmanın bulgularına göre;

Uzmanların tamamı hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Alınan görüşler doğrultusunda hayvanların; terapi, tedavi ve eğitim süreçleri gibi alanlara dahil edilmesinin eski zamanlardan beri kullanılan bir yöntem olduğunu ve hayvanların kişilerle etkileşiminin motivasyonlarını etkileyerek iletişim ve bağ kurmalarının gelişmesine yardımcı olacağı görüşü hakimdir.

Bu görüş Serpell (2006) ve Kruger ve Serpell (2010) belirtiği gibi 18yy. sonlarından beri hayvanların sağlık kuruluşlarında yargılayıcı olamayan destek kaynakları olmaları ile birlikte sakinleştirici ve sosyal etkileşimi kolaylaştıran özeliklerinin kullanılmasıyla örtüşmektedir.

Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda uygun kazanımları içeren programlar ile doğru bir planlama yapıldığında otistik bireylerin hayvan destekli tedavi ve aktivitelerle enerjilerini doğru bir şekilde yönlendirerek, sosyalleşme becerilerinin artırıp insanlarla daha fazla etkileşime girmelerine ortam hazırlayacağını belirtmişlerdir. Bireyler ve hayvanlar arasındaki etkileşimin artmasıyla dil becerilerinin gelişeceğini buda kendilerini ifade etme becerilerinin artacağını düşünülmektedir.

Nitekim Nimer ve Lundahl (2007) yaptıkları meta analiz incelemelerinde otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde hayvan destekli aktivitelerin davranışsal ve duyuşsal anlamda gelişmelerine katkı sağladığı sonucuna varmalarıyla uzman görüşleri uyuşmaktadır.

Genel olarak uzmanlar doğru şartlar oluşturulduğunda hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otistik bireylerde bir risk oluşturmayacağını belirtir. Fakat bireylerin fobi düzeyinde korkuları ve alerjileri varsa bu yöntemin denenmemesi gerektiğini beyan etmektedir. Otistik bireylerle hayvan destekli aktiviteler gerçekleştirilirken bireylerin hassasiyetine uygun hayvanın seçilmesi gerektiğini ve sürecin içerisine hayvanların adım adım girmesinin sağlanması gerektiği ifade etmektedir. Ayrıca uzmanlardan yeterli deneysel çalışma yapılmadan bu yöntemin kullanılmasının doğru olmadığını ve hayvan kayıplarının bireyleri etkileyebileceği görüşü de hakimdir.

Fredrikson ve Bulter (2006) yılında ki çalışmalarında hayvan destekli tedavilere katılacak köpeklerin tedavi sürecine eşlik edip edemeyeceğini belirtmek için insan-hayvan etkileşimi yeteneklerine sahip olup olmadığına dair hayvan destekli oturumlarda ve çalışma eğrilerinde terslerden geçirilerek olumlu sonuç alan köpeklerin tedavi süreçlerine eşlik etmeye hak kazandıklarını belirtmiştir. Hayvanların terapi sürecine eşlik etmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasıyla uyuşmaktadır.

Alınan görüşlerde hayvanların otistik bireylerin eğitim süreçlerine kesinlikle katılmaları gerektiğini beyan edilmektedir. Batılı toplumlarda bu yöntemin çok fazla kullanıldığını bu sayede özel çocukların var olan sorunlarını azaltabileceğini belirtmişlerdir. Hayvanlar öğrenme ortamlarına girmesiyle, öğrenme ortamında var olan stresin azalacağını bu sayede kalıcı ve hızlı öğrenme ortamlarının oluşacağı düşüncesi hakimdir.

Anne ve çocuk arasındaki bağlanmanın sağlanmasında ve başkalarını anlama ve empati kurma duygusunun oluşmasındaki birinci biyolojik moleküllerden olan oksitosinin, bir hayvanın başını okşama ve sarılmakla %20 artış göstermiştir (Nagosawa ve diğerleri, 2009). Otizmli bireylerde de oksitosin uygulandıktan sonra toplumsal hayata uygun sosyal davranışlar sergiledikleri ve insanlarda var olan mutlu olma, üzgün olma gibi duygusal dili algıladıkları fark edilmiştir (Menna, 2009). Buradan yola çıkarak hayvanların otizmli bireylerin eğitim süreçlerine dahil edilerek gelişmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin gerçekleşmesinde karşılaşılabilecek zorlukların başında; başlıca bilinen bir yöntem olmamasıyla beraber, eğitmen eksikliğinin ve fiziksel ortam yetersizliğinin olacağı düşüncesi hakimdir. Bununla beraber hayvanların bakımı, maliyeti ve uygun eşleşmeler sağlanamaması gibi sorunlarla da

eşlik etmektedir. Türkiye' de ki dini ve kültürel yapının hayvan destekli tedavilere karşı kişilerin görüşlerine etki ederek sorun teşkil edeceği düşünülmektedir. Uygulamalarda bireylerin ilerleme performanslarının yavaş olması uygulamaların gerçekleşmesi ya da daha sonraki süreçte bırakılması diğer karşılaşılabilecek sorunlar arasında görülmektedir.

Özel Eğitim Kurumları Genel Müdürlüğü (2020) özel eğitim sınıflarının büyüklüğü, öğretmen sayısı, mekân unsurları (ışık, zemin, ısı, yalıtım) ve hijyen kuralları belirtilmiştir. Bu kurallar doğrultusunda sınıflarda fiziksel zorluk yaşanacağı ile örtüşmektedir.

Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin yeterince gelişmesi için öncelikle çok iyi bir şekilde tanımlamasının yapılarak halkın bilgilendirilmesi gerektiği belirtmişlerdir. Daha sonra hayvan destekli tedavi ve uygulamaların artırılması için yeterli eğitmenin yetiştirilerek pilot bölgelerde denemeler yapılmalıdır. Uygulamalar; terapist, doktor, veteriner, psikiyatri uzmanı, hayvan yetiştiricisi ve eğitmenler gibi birçok meslek grubunun içinde bulunduğu merkezlerde yetkili kişiler tarafından yapılması gerekmektedir.

5.1. Öneriler

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden hareketle aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

1. Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin yapılması için ilk önce tanımının eksiksiz bir şekilde yapılarak çok iyi tanıtılması gerekmektedir. Bunun için çeşitli medya araç gereçlerinden yardım alınmalıdır.
2. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin otizmli bireylerin eğitim süreçlerine eşlik etmesi eğitim ortamlarında var olan stresi ve otistik bireylere görülen semptomları azalacaktır. Bu yüzden otistik bireylerin ve hayvanların etkileşime girebilecekleri güvenli merkezler oluşturulmalıdır.
3. Hayvan destekli tedavi ve aktiviteler yapılırken kişilerin korkuları, alerjileri gibi özellikleri iyi bir şekilde analiz edilmeli ve kişilerin gelişimlerine uygun programlar hazırlanmalıdır.

4. Türkiye'de hayvan destekli tedavi ve aktivitelerin yapılması belli şartlara bağlanarak denetim altında tutulmalıdır. Bu şekilde uzman olmayan kişi veya kişiler tarafından istismar edilmesi engellenmelidir.
5. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelere katılacak hayvanların seçiminde terapi alacak kişinin özeliklerine ve hassasiyetine uygun olan hayvan tercih edilmelidir.
6. Terapiye eşlik edecek hayvanların eğitimi bu konuda uzman olan kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akkuş, A., Köse, E., Erdoğan, M., Taşpınar, B. ve Taşpınar, F. (2018). Otizm spektrum bozukluğunda evcil hayvan desteği. *İzmir Demokrasi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3),* 34-42

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı, Dördüncü Baskı (DSM-5)* (E Köroğlu Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği, (2013)

Anderson H.K., Hayes S. L. ve Smith J. P. (2019). Animal assisted therapy in pediatric speech-language therapy with a preschool child with severe language delay: *A Single-Subject Design. The Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice*.*17*(3), 5-9. https;//doi.org/ 10.46743/1540-580X/2019.1770

Anderson, K. L. ve Olson, M. R. (2006). The value of a dog in a classroom of children with severe emotional disorders. *Anthrozoös*, *19*(1), 35-49.

Anderson. S. ve Meints, K. (2016). The effects of equine-assisted activities on the social functioning in children and adolescents with autism spectrum disorder, *J Autism Dev Disord, 20* (5), 637-647.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(2), 368-388.

Bodur, Ş. ve Sosyal, Ş. (2014). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Ana Bilim Dalı Dergisi. 13*(10), 394-398.

Cevizci, S., Enginöz, E. ve Baltaş, Z. (2009a). İnsan sağlığının iyileşmesine yönelik hayvan destekli tedaviler. *TAF Preventive Medicine Bullutin*, *8*(3), 263-272.

Cevizci, S., Enginöz, E. ve Baltaş, Z. (2009b). Ruh sağlığının iyileşmesinde destek bir tedavi yaklaşımı: hayvan destekli tedavi. *Noel Medicus*, *5*(1), 4-9.

Çakıcı, A. ve Kök, M. (2019). Hayvan destekli tedavi. Current *Approaches in Psychiatry 12*(1), 117-130.

Çetin, D., ve Çuhadar, S. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik hayvan destekli müdahalelerle yürütülen araştırmaların incelenmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *13*(3), 619-639.

Dimolareva, M. ve Dunn, T.J. (2020). Animal-Assisted Interventions for school-aged children with Autism Spectrum Disorder:A meta-analysis. *J Autism Dev Disord, 51*(7), 2436-2449. https;//doi.org/10.1007/s10803-020-04715.

Eracar. N. (2020). Otizm toprak altında kalan tarihçesi ve adanmışlık örneği bir bilim kadını: Grunya Efimovna Sukhareva. *Madde, Diyalektif ve Toplum, 3*(1), 37-42.

Erdem. G., Akdur. S., Angın. E., Er. E. ve Aslan, B. (2014). *Otizm Spektrum Bozukluğu*. Ankara: Anıl Reklam Matbaa Ltd. Şti.

Esteves, S.T. ve Skokes, T. (2008). Social Effects of the presence of a dog on children with disabilities. *Anthrozoos*,21(1), 5-15.

Fredrikson-MacNamara, M. ve Butler K. (2006). Handbook on animal assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practise. *Elsevier,7(*2),121-147.

Fung, S. C. (2017). An observational study on canine-assisted play therapy for children with autism: Move towards the phrase of manualization and protocol development. *Global Journal of Health Science, 9*(7), 67-86.

Gee, N. R., Harris, S. L. ve Johnson, K. L. (2007). The role of therapy dogs in speed and accuracy to complete motor skills tasks for preschool children. *Anthrozoos, 20*(4), 375-386.

Gómez-Calcerrada, I., Lavín-Pérez, A. M., Villafaina, S., Rueda-Rubio, J. C., Rivera-Martín, B., González-García, I. ve Collado-Mateo, D. (2021). Effects of dog-assisted therapy on the physical function and communication skills of adults with autism: a study protocol for a controlled study. *Applied Sciences, 11*(22), 10650.

Holm, M. B., Baird, J. M., Kim, Y.J., Rajora, K. B., D'Silva, D., Podolinsky, L., Mazefsky, C. ve Minshew, N. (2014) .Therapeutic horseback riding outcomes of parent-identified goals for children with autism spectrum disorder: an ABA' multiple case design examining dosing and generalization to the home and community. *J Autism Dev Disord, 44*(4),937-947.

İncazlı, S.B., Özer, S. ve Yıldırım, Y. (2020). Rehabilitasyon hemşireliğinde hayvan destekli uygulamalar. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2),88-93.

Jenkins, S. R. ve Reed, F.D. (2013). An experimental analysis of the effects of therapeutic horseback riding on the behavior of children with autism. *Res Autism Spectr Disor*, 7(6),721-740.

Jennifer-Limond, A., John- Bradshaw, W.S. ve Magnus-Cormack, K.F. (1997). Behzviors of Children with learning disabilities interaction with therapy dog. *Antrozzoös*, 10(2), 84-89. https;//doi:10.2752/089279397787001139.

Karayağız- Muslu, G. ve Conk, Z. (2011). Hayvan destekli uygulamalar ve çocuklarda kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 4*(2),83-84.

Kern, J. K., Fletcher, C. L., Garver, C. R., Mehta, J.A., Grannemann, B. D. ve Knox, K. R. (2011). Prospective trial of equine-assisted activities in autism spectrum disorder. *Altern Ther Health Med, 17*(3), 14-20.

Kroncke, A. P., Willard, M., & Huckabee, H. (2016). *What is autism? History and foundations. In Assessment of autism spectrum disorder.* Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-25504-0_1. (Erişim tarihi 04.03.2022).

Kruger, K. A. ve Serpell, J.A. (2006). Animal-asisted interventions in mental health: definition and theoretical foundations. A. H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal* -Asisted *Therapy Theotical Foundations and Guidelines for Practice* (pp 21-38). Academic Press.

Kruger, KA ve Serpell, JA (2010). *Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations*, San Diego: Akademik Basın.

Luksaite, J., Zokaityte, E., Starkute, V., Sidlauskiene, S., Zokaityte, G., ve Bartkiene, E. (2022). Personalized strategy for animal-assisted therapy for ındividuals based on the emotions ınduced by the ımages of different animal species and breeds. *Animals, 12*(05*)*, 597-610.

Martin, F. ve Farrum, J. (2002). Animal- assisted therapy for children with pervasive developmental disorders., *Western Journal of Nursing Research, 24*(6), 657-670.

Maujean, A., Pepping, CA ve Kendall, E. (2015). A systematic review of randomized controlled trials of animal-assisted therapy on psychosocial outcomes. *Antrozoös, 28* (1), 23-36.

Menna, L.F. (2018). *The scientific approach to pet therapy the scientific approach to pet therapy the method and training according to the federiciano model*. İtalya: University of Naples Federico II.

Mesibov, G. B., Adams, L. W. ve Schopler, E. (2000). Autism: a brief history. *Psychoanalytic Inquiry*, *20*(5), 637-647.

Morrison, M. L. (2007). Health benefits of animal-assisted interventions. *Complementary health practice review*, *12*(1), 51-62.

Nagasawa, M., Kikusui, T., Onaka, T. ve Ohta, M. (2009). Dog's gaze at its owner increases owner's urinary oxytocin during social interaction. *Hormones and Behavior 55(3), 434–441*.

Nimer, J. ve Lundahl, B. (2007). Animal assisted therapy: a metaanalysis. *Anthrozooos*, 20(3), 225–238

Özel Eğitim Kurumları Genel Müdürlüğü. (2020). Özel Eğitim Kurumları Standartlar Yönergesi. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Özkul, T. (2014). Türkiye'de hayvan destekli terapi uygulamalarından. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*. *4*(3), 36-36.

Pamuk, D. (2015). Yaşlı bireylerde evcil hayvanların rolü. *Mediterranean Journal Of Humaniteis, 5(*2), 297-306

Savucu, Y. (2020). Otizmli çocuklarda erken tanı, eğitim ve fiziksel aktivitenin önemi. *International Journal of Sport, Exercise and Training Sciences–IJSETS*. *6(3),* 105-109.

Serpell, J.A. (2006). ‘*’Animal-assisted interventions in historical perspective theoretical foundations and guidelines for practice*. Akademik Press.

Srinivasan, Sudha M., Cavagnino, David, T. ve Bhat, Anjana N. (2018). *Effects of equine therapy on ındividuals with autism spectrum disorder: A systematic review. review journal of autism and developmental disorders*, 5(2),156-175.

Uzun, Dönmez, M. (2019). *Otizmli çocuklarda yaşam kalitesinde hippoterapinin etkisi incelenmesi: Terapötik rekreasyon uygulaması* [Doktora Tezi]. Hitit Üniversitesi

Viau, R., Arsenault-Lapierre, G., Fecteau, S., Champagne, N., Walker, C. D., ve Lupien, S. (2010). Effect of service dogs on salivary cortisol secretion in autistic children. *Psychoneuroendocrinology, 35*(8), 1187-1193.

Winkle, M.Y. ve Linder, D.E. (2018). Animal-assisted ınterventions: Taxonomy and best practices. *Human-Animal Interaction Bulletin, 6* (Special Edition), 24-36.

Yanardağ, U. (2020). Hayvan ve insan arasındaki bağ temelli sosyal çalışma. *Toplum ve* Sosyal Hizmet, *31*(2), 743-763.

Yazıcı D. N., Akman, B. ve Usta M. B. Otizmli çocukları tarama, tanılama, değerlendirmede kullanılan psikometrik araçlar. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. *29*(4), 267-275.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yücesoy. Ş., Ergenekom, Y., Çolok. A ve Kaya. Ö. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu.* Ankara: Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

EK-1. Görüşme Formu

Değerli Hocalarım,

"Hayvan Destekli Terapi ve Aktivitelerin Otizmli Bireylerin Tedavisine Dâhil Edilmesi Hakkında Branşlarına Göre Uzman Görüşleri" konulu bir araştırma yapıyorum. Bu çalışmayı yürütebilmem için sizin değerli görüşlerinize ihtiyacım olacak. Size konu ile ilgili birkaç soru yönelteceğim. Bu soruları cevaplarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan soruları içtenlikle yanıtlamanız araştırmanın sağlıklı ve etik kurallara uygun olarak yürütülmesi açısından son derece önemlidir. Ayrıca tüm görüşme boyunca kayıt alacağım. Bu görüşmeden elde edilen kişisel bilgilerin ve kaydın tamamen **gizli tutulacağını** ve bilimsel amaç dışında hiçbir amaç için kullanılmayacağını taahhüt ederim. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına da sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için önem verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Çalışmama verdiğiniz katkı için şimdiden teşekkür ederim.

Demografik Bilgiler:

Cinsiyetiniz:

Eğitim Durumunuz: (Mezun olduğunuz okul)

Kendi evcil hayvanınız var mı?

Hayvan destekli eğitim veya aktivitelerle ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Aldıysanız hangi kurumdan aldınız ve sertifikanız var mı?

Daha önceden hayvan destekli eğitim ve aktivitelerde uygulayıcı olarak bulundunuz mu?

Görüşme Soruları:

1. Hayvan destekli tedavi ve aktivitelere karşı yaklaşımınız nedir?

2.Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılmasının sağlayacağı yararlar nelerdir?

2a) Davranışsal bozukluklar açısından ne gibi yararları olabilir?

2b) Duyuşsal gelişim açısından ne gibi yararları olabilir?

2c) Dil gelişimi açısından ne gibi yararları olabilir

3.Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanılması ne gibi riskler oluşturabilir?

4. Otizmli bireylerin eğitiminde hayvan destekli aktivitelerin kullanılması hakkında ki görüşleriniz nelerdir?

5. Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde uygulanmasında ne gibi zorluklar yaşanabilir?

6. Hayvan destekli tedavi ve hayvan destekli aktivitelerin otizmli bireylerde kullanımın gelişmesi için neler yapılmasını önerirsiniz?

EK2: Etik kurul raporu

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	270
Karar No:	270
Araştırmanın Yürütücüsü:	Dr Ögr. Üye. Süheyla BOZKURT
Araştırmanın Başlığı:	Özel eğitime gereksinimi olan bireylerde hayvan destekli terapi ve aktivitelerin kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel bir çalışma''
Kurula Geldiği Tarih:	14.7.2020 12:05:00
Kurulda İncelendiği Tarih:	6.7.2020 14:41:16
Karar Tarihi:	14.7.2020 14:37:02
Kurul Görüşü:	Çalışma Kriterlere Uygun

SONUÇ:

Kabul. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İlknur GÖL

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK

EK3: Öz Geçmiş

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Nagihan ÇAY DEMİRCİOĞLU
Doğum Tarihi	15.10.1993
Doğum Yeri	Kastamonu/Tosya

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Mili Eğitim Müdürlüğü
Görevi/ Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	

KATILDIGI

Kurslar	Özel Eğitim Kursu, Girişimcilik, Topluluk Önünde Konuşma ve Hitabet Sanatı, Beden Dili ve Diksiyon, Özgüven ve Cesaret Yönetimi
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	